

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

RESPEKTOVÁNÍ SVĚTONÁZOROVÉ ORIENTACE DÍTĚTE A JEHO RODINY
V MATEŘSKÉ ŠKOLE

HAVING RESPECT FOR WORLD VIEW ORIENTATION OF A CHILD AND HIS
FAMILY IN KINDERGARTENS

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Jana Havlová

Autor diplomové práce: Monika Kosová

Studijní obor: pedagogika předškolního věku

Forma studia: kombinovaná

Diplomová práce dokončena: březen 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Ve Vrbici dne 21. března 2012

Podpis:

Poděkování

Především bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce PaedDr. Janě Havlové, za odborné vedení, cenné rady a připomínky při konzultacích v průběhu zpracování diplomové práce.

Děkuji také své rodině, že mi umožnila čas strávený při psaní diplomové práce, všem rodičům, ředitelům a učitelům, kteří se podíleli na tomto výzkumu a za jazykovou korekturu Mgr. Janě Hlavaté.

Anotace

Diplomová práce se zabývá respektováním světonázorové orientace rodin, jejichž děti navštěvují mateřskou školu, kam si přinášejí své tradice, zvyky a rituály vyplývající z odlišného sociokulturního zázemí i určitého náboženství. Hledá hranice respektu k těmto odlišnostem a uznávané normy v České republice. A zároveň je propojena s interkulturní edukací.

V teoretické části přibližuje nejrozšířenější náboženství v České republice a nejpočetnější národnostní menšiny žijící na našem území. Okrajově se zabývá také tzv. sektami.

Praktická část je zaměřena na zkoumání a hledání přístupů učitelek mateřských škol k těmto dětem, na vzdělávání pedagogů v otázkách světonázorové orientace a pohled rodičů na tyto otázky.

Abstract

This thesis deals with a respect for world view aspects of the families, whose children attend kindergartens, where their traditions, customs and rituals resulting from a different social and cultural background and also their particular religions are brought to. It looks for a limit of respecting these differences and accepted standards in the Czech Republic. This thesis is put through the cross-cultural education.

In a theoretic part it approaches the most widespread religions in the Czech Republic and the most numerous ethnic minorities in the area of this state. It marginally takes an interest in so called sects.

The practical part of this thesis is focused on a research and seeking new approaches of kindergarten teachers to each child, on a necessity of further education for these teachers to be able to solve problems connected with different world view aspects, and, finally, on a parents' point of view on all these questions.

Klíčová slova

Dítě, rodina, náboženství, interkultura

Key words

Child, family, religion, cross – cultural, world view aspect

„Nad zlato dražší klenot je dítě,
ale nad sklo křehčí.
Snadno se mu může ublížit
a škoda odtud nesmírná.“

Jan Ámos Komenský, Informatorium školy mateřské

OBSAH:

ÚVOD	1
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. Světonázorová a hodnotová orientace.....	2
1.1 Definice podle wikipedie.....	2
1.2 Hodnotová orientace.....	3
2. Rodina.....	7
2.1 Definice rodiny.....	7
2.2 Definice osobnosti.....	7
2.3 Má definice rodiny.....	9
3. Rodina, morální vývoj a socializace dítěte.....	10
4. Tolerance a respekt jako základní postoje ve vztazích a výchově.....	11
5. Náboženství.....	14
5.1 Stručná charakteristika světových náboženství.....	15
5.1.1 Křesťanství.....	18
5.1.2 Judaismus.....	19
5.1.3 Islám.....	23
5.1.4 Buddhismus.....	25
5.1.5 Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů (Mormoni).....	26
5.1.6 Svědkové Jehovovi.....	27
5.2 Náboženské sekty.....	28
5.2.1 Seznam nejrozšířenějších sekt na našem území.....	30
5.3 Výchova dětí v náboženstvích.....	30
5.3.1 Křesťanství.....	31
5.3.2 Judaismus.....	32
5.3.3 Islám.....	33
5.3.4 Buddhismus.....	34
5.4 Náboženství a mateřská škola.....	35
6. Multikulturní a interkulturní výchova.....	37
6.1 Žijí tu s námi.....	38

6.1.1 Romové.....	39
6.1.2 Vietnamci.....	40
6.1.3 Ukrajinci.....	44
7. Závěr teoretické části.....	46

II. EMPIRICKÁ ČÁST

8. Úvod.....	47
8.1 Cíl.....	48
8.2 Hypotézy.....	48
8.3 Metody a technika výzkumu.....	49
9. Otázky z dotazníků.....	52
9.1 Dotazník pro učitelky mateřské školy.....	52
9.2 Dotazník pro rodiče.....	52
10. Vyhodnocení dotazníkového šetření.....	53
10.1 Dotazník pro učitelky mateřské školy.....	53
10.2 Dotazník pro rodiče.....	62
10.3 Závěrečné shrnutí dotazníkového šetření.....	72
11. Zhodnocení hypotéz.....	73
12. Závěr.....	74
Použitá literatura.....	77
Seznam příloh.....	81

ÚVOD

Každý člověk v něco věří. Já patřím k věřícím lidem, kteří nejsou členy žádné církve, nevyznávají žádné náboženství, a přesto věří. Možná mi to zůstalo z dětských let, kdy mě má babička vyprávěla o převtělování duše a večer jsme společně odříkávali dětskou modlitbu, která mi utkvěla v paměti dodnes. Od malička také ráda chodím do kostela, kvůli té zvláštní vznešené atmosféře a mám ráda chlad a vůni, která je charakteristická právě kostelům.

V závěru tohoto putování světem různých národnostních kultur a světových náboženství můžu konstatovat, že ve výchově dětí mají mnoho společného.

Případné obavy, že by nás tento systém mohl odcizit jiným kulturám a náboženstvím, jsou zcela bezpředmětné. Jiným kulturám a náboženstvím nás může odcizit jediné absence uceleného hodnotového systému.

Mohu proto s klidným svědomím napsat, že z pohledu věřícího laika psaní diplomové práce mi přineslo mnoho nových poznatků v pohledu na světonázorovou otázku v oblasti kultury, náboženství a víry. Náboženství musíme respektovat a vnímat jako něco, co tu bylo, je a bude.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Světonázorová orientace

Svět je vše co nás obklopuje. Vytváření názoru na svět je celoživotní činnost člověka, taktéž jako socializace, se kterou světonázorová orientace úzce souvisí. Někdo má svůj názor stálý, někdo jej mění podle etapy svého života, ve které se právě nachází. Jiný názor má pubertální dítě, jiný starý člověk. Jejich názory jsou ovlivněny vlastní zkušeností, získáváním informací i ovlivněním názory jiných lidí. Novorozené dítě při příchodu na svět pláče. Není právě tato reakce jeho prvním názorem na tento svět? Budou- li uspokojeny jeho základní potřeby od těch nejnižších postupně k těm vyšším, jeho pláč ustane a jeho názor na svět se začne měnit a utvářet.

1.1 Definice podle wikipedie

Světový názor či světonázor je označení pro souhrn jednotlivcových představ, názorů a hodnot, které se týkají nejzákladnějších filosofických, etických, politických, sociálních a náboženských otázek.

[Http://cs.wikipedia.org/wiki/Sv%C4%9Btov%C3%BD_n%C3%A1zor](http://cs.wikipedia.org/wiki/Sv%C4%9Btov%C3%BD_n%C3%A1zor))

[online], [cit. 2011- 08-25]

Utváření světonázorové orientace člověka je dlouhodobý proces, který se skládá z mnoha rovin a oblastí. Neobsahuje nikdy pouze vědomosti o skutečném světě, ale vždy také subjektivní postoje a vztahy k tomuto světu, vnitřní přesvědčení a cíle, osobní hodnocení všeho s čím se jednotlivec setkává. Sjednocuje jeho myšlení a jednání, je mu každodenním rádcem. Vytváří subjektivní postoj člověka k právům i povinnostem vůči společnosti a jeho vztah ke společnosti vůbec. Obsahuje vědění, kterému věří, hodnoty, zkušenosti a normy chování, které tvoří jeho životní orientaci.

Člověk se již od narození musí orientovat ve světě, který ho obklopuje. O věcech kolem sebe si dělá svůj vlastní názor, který je často ovlivněn prostředím ve kterém žije. První sociální skupina, která má svou světonázorovou orientaci a ovlivňuje dítě je rodina. Dítě přebírá vyznání, tradice, kulturu, rituály, názory a hodnoty své rodiny. Je příslušníkem společnosti a společenství, ke kterému se řadí i jeho rodina. Rodiče

představují ideál, se kterým se dítě identifikuje. Často dochází k rozdílnosti světonázorové orientace rodičů, která může způsobit dezorientaci v dětském chápání. Věřící, kteří nejsou od dětství zakotveni v jediné tradici (konvertité nebo děti z nábožensky smíšených manželství), se musejí potýkat s absencí jednoznačného vzoru na rovině světonázoru a nedostatkem kontaktů na vrstevníky ze srovnatelného prostředí. Dítě potřebuje pro svůj vývoj milující a bezpečné prostředí, které mu zajistí uspokojování jeho potřeb a umožní nabývat poznání o světě, lidech a o sobě samém. Se vstupem do kolektivních zařízení si utváří určitý přehled o různosti pohledu na svět, učí se chápat a respektovat názory jiných a vyjádřit svůj vlastní názor, nacházet své vlastní místo ve světě. V časopise Děti a my (1982) v článku nazvaném Výchova k pravdě a mravnosti jsou formulovány mravní zásady, které respektují svobodu a práva člověka:

- jednej vždy podle vlastního přesvědčení, ať se děje to, co se dít má
- jednej vždy tak, aby tvé jednání odpovídalo obecnému mravnímu zákonu
- chovej se vůči ostatním lidem tak, jak chceš, aby se oni chovali k tobě
- člověk by ti nikdy neměl být prostředkem k dosažení jakéhokoliv cíle
- tvoje svoboda by měla končit tam, kde začíná svoboda druhého

1. 2 Hodnotová orientace

Hlavním obsahem hodnotové orientace je světonázorové, zejména filozofické, politické, náboženské a morální přesvědčení člověka. Hodnotová orientace je utvářena a mění se podle pohlaví, věku, vzdělání, působením socializace a prostředí, ve kterém člověk žije. Tvoří nejdůležitější součást vnitřní struktury nejen osobnosti, ale celé skupiny. „*Současná společnost vnucuje lidem své hodnoty. Rodina musí mít hodnoty silnější, aby dokázala tomuto nátlaku čelit. Hodnoty se projevují v každodenních postojích člověka.*“ (Ferreno, 2004) Pojem hodnota není jednoznačně definován, jedná se o mnohoznačné slovo.

Hodnotová orientace je v pedagogickém slovníku (Průcha, 2003, s. 74) definována jako „*hierarchicky uspořádaný soubor hodnot, který odráží reálné pořadí (důležitost) hodnot sdílených určitou skupinou populace v určitém období.*“ Tamtéž (s. 74) je uvedeno

sociálněpsychologické pojetí hodnoty jako: „*subjektivní ocenění nebo míra důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitým věcem, jevům, symbolům, jiným lidem aj. Hodnoty (hodnotové orientace) jsou osvojovány v procesech socializace a enkulturace. Některé hodnoty jsou sdíleny celými skupinami nebo celou společností. Určité hodnoty (např. morální) mají trvalou, „absolutní“ platnost, jiné jsou proměnlivé a mají krátkodobé trvání.*“

Psychologie vnímá hodnotu jako „*vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb, zájmů*“, které „*se vytvářejí a postupně diferencují v procesu socializace.*“ (Hartl, 2000, s. 192)

Filosofický slovník uvádí, že „*teprve hodnocením se připisují objektům určité hodnoty. Hodnota se jeví jako moment emocionálního zaujetí stanoviska (mám-li hlad, zdá se mi maso hodnotnější než kniha).*“ (Kolektiv autorů, 2002, s. 171)

Na internetových stránkách wikipedie je definována hodnota podle různých oborů jako: „*údaj vzniklý objektivním/subjektivním posouzením hmotné/nehmotné podstaty a je vyjádřený v určitých měřitelných/neměřitelných jednotkách. Je vyjádřen komparativně ve vztahu k obecně přijímaným jednotkám reálným, např. měna, kusy, či imaginárním jakými jsou abstraktní termíny mnoho, velmi, nezvykle mnoho, vůbec apod. V běžném životě je hodnota chápána obvykle v kvantitativní podobě.*

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Hodnota> [online], [cit. 2011-08-23]

Dá se shrnout, že všechny výše uvedené definice jsou výstižné. Do určité míry se nejvíce shodují s definicí v pedagogickém slovníku. Vycházím z předpokladu, že hodnoty se vytvářejí v určitém prostředí a socializaci. Jde o proces celoživotní a měnný. Některé hodnoty jsou dány společností, ve které člověk žije, některé skupinou ke které se přidružuje, některé jsou pouze osobní. Tato hierarchie se navzájem ovlivňuje. Vytváření hodnot je závislé na uspokojování lidských potřeb a respektování světonázorové orientace jedince.

V běžném životě musí člověk neustále hodnotit a vybírat, a i když neví, co je dokonale dobré (levné, kvalitní, spolehlivé, úsporné, zdravé, etické atd.), obvykle se dokáže zorientovat v tom, co je lepší a co horší. Dává jedné věci přednost před jinou

a dovede to i zdůvodnit nebo aspoň vysvětlit. Souvisí to s uspokojováním jeho potřeb. Žebříček hodnot koresponduje s hierarchií potřeb od amerického psychologa Abrahama Maslowa (1908 – 1970), který rozdělil lidské potřeby do pěti úrovní, od nejnižších po nejvyšší. Na nejnižším stupni jsou potřeby, jejichž uspokojování je nezbytné, tzv. biologické potřeby (hlad, žízeň, spánek, aj.). Jsou-li tyto základní biologické potřeby uspokojeny, vstupují do popředí potřeby bezpečí (jistota, potřeba řádu, mezí aj.), jejichž projevy můžeme běžně pozorovat u malých dětí, např. ve styku s cizími lidmi. Později přichází na řadu potřeba někam patřit a být milován, potřeby lásky a náklonnosti. Tyto tři potřeby jsou nejčastěji uspokojovány v rodině. Vztah matky s dítětem, kde matka nakojí své dítě, přivine je na svou hrud', kde dítě pociťuje bezpečí i lásku a může klidně spát. Další potřeby se již více projevují ve vztahu k druhým lidem a společnosti. Potřeby uznání a na nejvyšší úrovni jsou potřeby seberealizace, vědění, estetické a duchovní potřeby. Když je člověk sytý, v bezpečí a šťastný nastupují potřeby poznání krásy a harmonie, které vedou k potřebě seberealizace - realizace vlastních vytyčených cílů. Docela na vrcholu je potřeba transcendence - přesahu, že člověk je součástí většího celku, lidstva, přírody, země a celého vesmíru. Probuzení vyšších potřeb je závislé na uspokojování potřeb nižších. Dá se říci, že mezi potřebami a hodnotami je velmi úzký vztah. Chce-li člověk žít důstojně a nikoli jako pouhý živoch, nezbytně potřebuje uspokojovat své vyšší potřeby, směřovat k vyšším hodnotám.

Maslowova pyramida potřeb a hodnot

Zdroj: <http://www.google/obrázky>

"Všichni lidé v naší společnosti (kromě několika patologických výjimek), mají potřebu nebo touhu po stabilním, opodstatněném, (obvykle) vysokém hodnocení sebe sama, po sebeúctě nebo sebehodnocení a po uznání ostatních. Opodstatněný sebehodnocením míníme to, co je založeno na reálných schopnostech, výkonech a respektu ostatních. Tyto potřeby lze rozdělit na dvě podskupiny. Do první z nich patří touha po síle, po úspěšném výkonu, adekvátnosti a důvěře ve vztahu ke světu, po nezávislosti svobodě. Druhou skupinu můžeme nazvat touhou po reputaci nebo prestiži (vymezenou jako respekt nebo uznání druhých lidí), po rozpoznání, pozornosti, důležitosti a ocenění. Tyto potřeby zdůrazňoval Alfred Adler a jeho následovníci, zatímco Freud a psychoanalytici jejich důležitost popírali. Dnes je nicméně stále víc zřejmý jejich centrální význam." (Maslow, 1943, s. 6)

„Pocit vlastní hodnoty, sebeúcty a sebedůvěry jsou nejdůležitějšími aspekty vývoje člověka. Uchovat si sebeúctu je právem každého dítěte a vychovatel je zodpovědný za to, že v dětech předškolního věku tento pocit povzbuzuje, zvláště v případech, kdy vědomí vlastní hodnoty dítěte by mohlo být ohroženo názorem většiny.“ (Bruceová, 1996, s. 144)

2. Rodina

Pro zdravý tělesný, psychický, a sociální vývoj má rodina zásadní význam, rodina vychovává, chrání před vnějším nebezpečím, dává svým členům určitou jistotu.

2.1 Definice rodiny

Pojem rodina je definován ve společenských vědách různým způsobem v závislosti na předmětu té které vědy (např. filosofie, sociologie, psychologie, pedagogiky, demografie, historie, ekonomie, práva aj.) Vzhledem k charakteru práce byl zvolen především psychologický a pedagogický přístup k problematice.

Psychologický slovník charakterizuje rodinu jako „*společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.*“ (Hartl, 2000, s. 512) Formulace podle Pedagogického slovníku, uvádí, že „*rodina je nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně- regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu.*“ (Průcha, 2003, s. 202)

Rodinou ze sociálně psychologického hlediska se zabývá Helus, který píše, že rodina je základním životním prostředím, ve kterém se dítě vyvíjí a které se promítá do jeho chování, uspokojuje jeho základní primární potřeby, uvádí dítě do užší i širší společnosti, skýtá pro své dítě první vzory a příklady, zakládá a upevňuje v dítěti vědomí pro povinnost, zodpovědnost a úctu.(Helus, 2001)

2.2 Definice od osobností

Jelikož se definice objevují v každé práci o rodině, uvádíme zde pro zajímavost anketu na portálu <http://www.evalabusova.cz/index.php> [online], [cit. 2011-08-25], kde se různé osobnosti vyjadřují k otázce „Co znamená rodina“. Vybíráme ty nejzajímavější postřehy.

Sociolog Ivo Možný:

„Slovo rodina má, díky Bohu, vysoký status, a velmi, velmi pozitivní konotaci. To, že

podíl lidí žijících aktuálně v rodině se v poslední době zmenšuje, nenapravíme tím, že rozšíříme jeho obsah. Rodina není totéž co domácnost.

Bezdětný pár má domov, domácnost, byt. V odborné řeči (a nejen v ní) má smysl udržet rozdíl mezi domácností a rodinou. Manželé toužící po dítěti mohou mít šťastnou a spokojenou domácnost, mohou si vytvořit krásný domov (i toto slovo má velký citový náboj) a mohou samozřejmě svůj domov, svou domácnost označovat jako rodinu, skýtali jim to útěchu. Jak čemu říkáme, v tom jsme svobodni, ale skutečnost tím nezměníme.“

Psycholožka Lenka Šulcová:

„Při vymezování pojmu rodina hrají klíčovou roli rozmanité funkce rodiny (reprodukční, materiální, výchovná a emocionální), ve kterých zaujímá významné místo reprodukce páru. Ta se promítá do všech ostatních funkcí, tedy do funkce ekonomické (hmotné zajištění všech členů), do výchovné (potomstvu se předává potřebné pro přežití) a emocionální (zázemí a zóna bezpečí, jistoty, relaxace a nabírání sil...).“

Křesťanský publicista Petr Plaňanský:

„Pod slovem rodina si v tom nejužším slova smyslu představuji muže, ženu a děti. V širším pojetí pak strýce a tetičky, babičky a dědečky, bratrance a sestřenice. V ještě širším záběru pak celý určitý rod, který má svou zcela konkrétní historii.

Rodina je pro mě bezpečným prostorem, kde si před druhými na nic nemusím hrát, protože mě dobře znají.

Místem, kde mě přijímají a snášejí takového, jaký jsem, ale zároveň mi pomáhají charakterově vyrůst. Místem, kde je čas na sdílení radostí i starostí, prostor pro hru i vzdělávání, pro předávání pozitivních a trvalých hodnot. Prostorem, kde tatínek učí děti odvaze a spravedlnosti a maminka jemnosti a milosrdenství; kde se to "mužské" a "ženské" generace jedné spojuje a doplňuje, aby to mohlo v nové formě přejít do generace další. Především však jde o místo vhodné pro vyjadřování a přijímání lásky, víry i naděje.

Rodina je pro mě spojena se vzpomínkou na vůni šťastného dětství - jak s rodiči, tak i s prarodiči, zároveň však s nadějí pro budoucnost. Proč? Protože bez rodin, kde silní

ponesou slabé, a kde si jeden druhého bude vážit jen proto, že tu ten druhý je, se společnost rozpadne.“

Psycholog a zakladatel Ligy otců a mužů Martin Jára:

„Rodina se dnes bezpochyby rozšiřuje, ani ne tak vertikálně (prababičky) jako spíše horizontálně (nevlastní či spíše zástupní rodiče, poloviční bratři a sestry nebo i sourozenci adoptovaní kdesi v Africe...). Přestává platit jednota krve a biologických vazeb. Začíná platit jednota vazeb sociálních a emočních. Moje - asi troufalá - redefinice rodiny tedy zní: Rodina je forma spolupráce dospělých a dětí (někteří dospělí mohou být i dětmi), která může mít biologický základ a musí mít sociální / socializační cíle.“

Lingvistický antropolog Tomáš Samek:

„První spontánní odpověď, která člověka napadá při otázce co je rodina, je prostá: táta, máma a děti. Popřípadě další pokrevní generace předchozí či následující. Rodina souvisí přece se slovem "rodit" stejně jako slovo "rodiče.“

2.3 Má definice rodiny:

Rodina je bezpečný domov s citovým zázemím a zdrojem jistoty, kam se rádi vracíme. Společenství nejbližších lidí, kteří sdílí společné radosti i starosti, dokážou spolu komunikovat, respektují se, podílejí se na společném soužití, vytváří si vlastní rodinné rituály. Kde rodiče jsou vzorem svým dětem pro založení své vlastní rodiny.

3. Rodina, morální vývoj a socializace dítěte

V rodině se utváří základy světonázorové orientace při uspokojování lidských potřeb a žebříčku hodnot. Každá společnost vnucuje lidem své hodnoty. Rodina musí mít hodnoty silnější, aby dokázala takovýmto nátlakům čelit. Hodnoty se projevují v každodenních postojích člověka, v jeho morálním chování. Morální vývoj jedince je zcela jistě mnohem problematičtější než vývoj kognitivní a zejména než vývoj fyzický. Mluvíme-li o morálce, jde nám především o úctu k životu, lidem, lidské práci, kultuře, přírodě a zdraví. Sociální normy, etické principy, zákony, hodnotové systémy jsou dítěti předávány přímo, záměrným výchovným působením, a také nezáměrně - nepřímým působením sociálního prostředí, v němž žije. Dítě si je tedy postupně osvojuje nejprve prostřednictvím rodičů, dalších klíčových osob, vrstevnické skupiny a později také působením obecnějších sociokulturních vlivů jako jsou zejména masmédia. (Prekopová, 2003) Rodinné prostředí posiluje rozvoj těch kompetencí, které považuje za důležité, a nerozvíjí vědomě ty, které pro něj významné nejsou. Zkušenosti, které dítě v rodině získalo, mohou mít pro školní práci různou hodnotu, pozitivní i negativní. Tento rozpor může vzniknout tehdy, pokud se hodnoty rodiny a školy zásadním způsobem liší. *„Každé prostředí, tedy i rodina, rozvíjí ty kompetence, které jsou zde užitečné a jichž si tato sociální skupina cení.“* (Vágnerová, 2001, s. 18) Instituce rodiny má pro socializaci dítěte klíčový a prakticky nezastupitelný význam a dítě v ní nachází uspokojení potřeb, které jsou pro průběh dalšího sociálního začleňování rozhodující. (Helus 2003) Je to nejdůležitější společenská instituce, která je základním článkem sociální struktury, v našem případě státu. Jejím hlavním úkolem je reprodukce lidského druhu a socializace potomstva přenosem kulturních vzorů. Rodina však není světem samotným pro sebe, kde se odehrává pouze to, co vzniká v jejím vnitřním prostředí. *„Promítá se do ní širší společenské okolí společenský makrosvět.“* (Helus, 2003, s. 100) A to především díky rodičům, kteří do tohoto širšího okolí odcházejí (za zaměstnáním, zábavou atd.) a poté z něj do rodiny opět něco vnášejí. Z tohoto důvodu pak socializace dítěte v rodině získává další důležitou dimenzi. (Helus, 2003) Ovšem jak uvádí Čáp (1993), různé rodiny z tohoto makrosvěta vybírají různé momenty, různé modely, formy způsobu života, hodnotové orientace, názory. Působení rodiny závisí samozřejmě

i na socioprofesionální skupině rodičů, jejich světonázoru, politickém a náboženském přesvědčení apod. Především tedy záleží na celkové sociokulturní úrovni rodiny, která je v dnešní době a v našem prostředí spojena zejména se vzděláním rodičů a výchově k respektu a toleranci.

4. Tolerance a respekt, jako základní postoj ve vztazích a výchově

Tolerance je považována za jednu ze základních hodnot demokracie. Tolerancí (snášlivostí, trpělivostí) máme na mysli ochotu připustit u druhých odlišné názory, způsoby chování, vzhled apod. Na druhou stranu je třeba upozornit na meze tolerance, pokud je míra tolerance příliš vysoká, může se stát tolerance kontraproduktivní.

Respektovat druhé, chovat se k nim s úctou, znamená především chovat se k nim tak, aby to nezraňovalo jejich lidskou důstojnost. Nedovolit si k druhému nic, co nechceme, aby si dovilil on k nám. A to platí i ve vztahu k dětem.

Přijmout fakt, že se od sebe můžeme lišit vkusem, chováním, názory, náboženstvím, nadáním, učením a v mnoha jiných věcech, aniž bychom byli lepší nebo horší než ostatní. Každý jsme jiný a to i přesto, že jako lidstvo tvoříme stejný druh a máme tytéž základní lidské potřeby, mezi něž patří i potřeba být respektován. (Kopřiva, 2008) „*Potřeby duchovní (věřit v něco, co nás přesahuje, což se může promítnout do náboženské víry nebo jen do velké pokory před přírodou a vesmírem, do hledání smyslu života)*.“ (Kopřiva, 2008, s. 203)

Respektovat a porozumět jednotlivým náboženským skupinám, umožnit věřícím jedné náboženské tradice více rozumět těm druhým a více si jich vážit a zároveň přesvědčivě ukázat těm, kteří se nehlásí k žádné z klasických náboženských tradic, že i jich se náboženství týká. (Halík, 2006)

Respektování světonázorové orientace je zakotveno v zákonech, listině lidských práv a svobod i chartě práv rodiny.

http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1991/104991/Sb_104991_-php
[online], [cit. 2011-10-21]

Úmluva o právech dítěte

Zákon č. 104/1991 Sb.,

Článek 14

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají práva a povinnosti rodičů, a v odpovídajících případech zákonných zástupců, usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.
3. Svoboda projevit náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.

Článek 30

V těch státech, v nichž existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny nebo osoby domorodého původu, nesmí být dítěti náležejícímu k takové menšině nebo domorodému obyvatelstvu odíráno právo společně s příslušníky své skupiny užívat vlastní kultury, vyznávat a praktikovat své vlastní náboženství a používat svého vlastního jazyka.

Charta práv rodiny

Článek 7

Každé rodině náleží právo pod vedením rodičů svobodně prožívat náboženský život v domácím prostředí, jakož i právo na veřejné vyznání a hlásání své víry, na účast ve veřejném kultu a svobodnou volbu programů náboženské výchovy, a to bez jakékoli diskriminace.

Listina základních práv a svobod

Článek 16

1. Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.
2. Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.

Dodatkový protokol k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Článek 2

Nikomu nesmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským přesvědčením.

Zákon č. 3/2002 sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)

Svoboda náboženského vyznání § 2.

1. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.

2. Právo nezletilých dětí na svobodu náboženského vyznání nebo být bez vyznání je zaručeno. Zákonní zástupci nezletilých dětí mohou výkon tohoto práva usměrňovat způsobem odpovídajícím rozvíjejícím se schopnostem nezletilých dětí.

5. Náboženství

Definovat tento pojem neočekává jednotné přijatelné řešení.

„Slovo náboženství jako etymologie naznačuje vztah k nějakému bohu nebo božstvu. Označení latinským slovem religio znamená vzájemně se vázat. Lze tedy chápat jako vzájemnou vazbu mezi člověkem a Skutečností, jež ho přesahuje.“

(Neubauer, 1994, s. 12)

Termín náboženství je polysémantický výraz, který má v různých souvislostech různý význam. (Říčan, 2007) *„Náboženské prožívání je sociálně podmíněno členstvím subjektu v různých skupinách přes rodinu až po společnost jako celek.“* (Říčan, 2007, s. 76)

„Náboženství je jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem. Systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církev.“ (Durkheim, 2002, s. 55)

Náboženský život tvoří názory (dogmata), způsoby chování a zážitky. Zde je rozhodující sociální základ. Představy, názory a přesvědčení spjaté s vírou tvoří soustavu, která vyjadřuje cíl i smysl života. Každá náboženská skupina má svůj systém pojmů, symbolů a rituálů a noví členové prochází procesem socializace, při kterém se učí porozumět zážitkům, událostem a způsobům chování.

„Náboženství se zabývá životními událostmi (narození, nemoc, neštěstí či smrt) a činí je pro jedince pochopitelné nebo alespoň snáze přijatelné. Neposkytuje však člověku pouze myšlenkovou soustavu dávající smysl, ale také sociální role pro jeho chování (jak se chová dítě, rodič, učitel či hříšný nebo vykoupený). Jedinec do těchto rolí vstupuje spontánně a upřímně. Role zpravidla není izolovaná a jedinec vystupuje v soustavě rolí. Získává v nich jistotu a cítí se v náboženském společenství jako doma. Tím si zvnitřňuje obsah víry (vyznání) i rituály (bohoslužby, liturgie) a prožívá identitu.“ (Holm, 1998, s. 19-21)

Religionistická zkoumání potvrzují známý výrok, že „kdo zná jen jedno náboženství, nezná žádné“. Různost náboženství připomíná různost jazyků. (Halík, 2006)

„Není možné být evropským vzdělavcem a neznat tradice křesťanství, jeho směry. Proudů a obsahy. Proto zavedení religionistice informace o světových náboženstvích do rámce výuky obecného vzdělanostního základu budoucích učitelů i do výuky žáků je z hlediska evropské vzdělanosti potřebné.“ (Funda, 1995, s. 220)

Rámcový vzdělávací program pro mateřské školy respektování světonázorové orientace nastiňuje v cílech, které souvisejí s multikulturní výchovou, Cíle vybrané z RVP (2004):

- vytváření prosociálních postojů (rozvoj sociální citlivosti, tolerance, respektu, přizpůsobivosti apod.)
- vytváření povědomí o existenci ostatních kultur a národností
- vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu, pozitivních vztahů ke kultuře a umění, rozvoj dovedností umožňujících tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat
- vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou, lidmi, společnostmi, planetou Zemí

5. 1. Stručná charakteristika světových náboženství

Na úvod této kapitoly je nutno říci, že přes stále větší možnosti setkávání se s jinými náboženskými směry prostřednictvím stále většího počtu cizinců pocházejících z různých částí světa žijících u nás, prostřednictvím sdělovacích prostředků, vydávaných publikací s těmito tématy i častějších návštěv různých zemí, zůstává křesťanství v našem geografickém pásmu tím nejdůležitějším a nejsilnějším náboženským směrem. Dalšími nejvýznamnějšími pak jsou judaismus, islám a buddhismus, ve všech svých podobách a alternativách.

Podle statistik Českého statistického ústavu se v České republice nejvíce obyvatel z celkového počtu 3,3 milionů věřících hlásí ke křesťanství. Ze světových náboženství je početně nejvíce zastoupen buddhismus s téměř 7 000 věřícími a také islám, ke kterému se hlásí 3 700 osob. *„Pozorováním společných rysů několika různých náboženství napomáhá komunikaci, porozumění a úctě k odlišnostem, které mohou obohacovat celek.“* (Bruceová, 1996, s. 142)

Existenci církví a náboženských společností na území České republiky upravují mimo jiné zejména tyto právní předpisy:

1. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
2. Zákon č. 308/1991 Sb., O svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností
3. Zákon č. 161/1992 Sb., O registraci církví a náboženských společností

Seznam církví na území ČR

1. Apoštolská církev v České republice
2. Bratská jednota baptistů
3. Církev adventistů sedmého dne
4. Církev bratrská
5. Církev československá husitská
6. Církev řeckokatolická
7. Církev římskokatolická
8. Českobratrská církev evangelická
9. Evangelická církev augsburského vyznání v ČR
10. Evangelická církev metodistická v ČR
11. Federace židovských obcí v ČR
12. Jednota bratrská
13. Křesťanské sbory
14. Lutherská evangelická církev augsburského vyznání
15. Náboženská společnost unitářů
16. Novoapoštolská církev
17. Pravoslavná církev v Českých zemích
18. Slezská církev evangelická augsburského vyznání
19. Starokatolická církev v České republice
20. Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů
21. Svědkové Jehovovi

Tabulka č. 1: Skladba věřícího obyvatelstva podle náboženského vyznání a podle věku v roce 2001, zveřejněno dne 6. 8. 2003

Věková skupina	Věřící celkem			Muži			Ženy		
	absolutně	% podíl z		absolutně	% podíl z		absolutně	% podíl z	
		úhrnu	věk.skup.		úhrnu	věk.skup.		úhrnu	věk.skup.
0-14	318 363	9,7	19,2	159 584	11,2	18,8	158 779	8,5	19,7
15-19	137 181	4,2	20,1	66 194	4,6	19	70 987	3,8	21,2
20-29	350 113	10,6	20,5	169 823	11,9	19,5	180 290	9,7	21,6
30-39	304 568	9,3	22,1	151 753	10,6	21,6	152 815	8,2	22,7
40-49	382 525	11,6	26,1	176 242	12,4	23,9	206 283	11,1	28,2
50-59	595 127	18,1	41	258 770	18,2	36,5	336 357	18	45,2
60-69	561 486	17,1	61,9	233 317	16,4	56,8	328 169	17,6	66
70+	638 269	19,4	65,4	208 525	14,6	59,2	429 744	23,1	68,9
Nezjištěno	456	0	13,1	212	0	10,7	244	0	16,3
Celkem	3 288 088	100	32,1	1 424 420	100	28,6	1 863 668	100	35,5

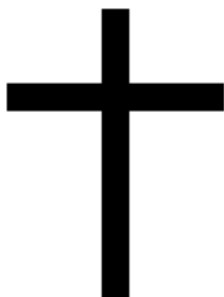
Zdroj: ČSÚ ČR, SLDB 2001

Aleš Opatrný v článku na www.pastorace.cz uvádí:

„Napiše-li někdo, že podle srovnání výsledků sčítání ubylo (nebo přibylo) katolíků, ateistů věřících nebo Romů, Ukrajinců apod. je to zcela nekorektní výpověď, potažmo nesmysl. Protože otázka byla položena takto: „K jaké náboženské skupině či k jaké národnosti se člověk hlásí“. A obě otázky byly nepovinné. To znamená, že číslo ze sčítání nám nemůže říci kolik je v zemi katolíků, buddhistů nebo Mongolů nebo ateistů, ale kolik lidí bylo ochotno právě v tomto sčítání vyjádřit svou příslušnost náboženskou nebo národnostní. Nic víc.“

S tímto názorem se ztotožňuji, protože si uvědomuji, jak choulostivé jsou otázky týkající se náboženství a víry. Právě v mateřské škole musíme často vydedukovat víru dítěte z jeho chování a jednání a respektovat jeho postoje a postoj jeho rodiny. Jde o důvěru na straně rodičů, zda oni s námi chtějí spolupracovat i v této oblasti. Náš přístup musí být velice citlivý a zdrženlivý. Jsou rodiny, které hned první den otevřeně řeknou o svém náboženství a jak k jejich dítěti přistupovat. Jedná se zejména o děti i jiné národnosti, kde náboženství souvisí s chováním, oblékáním a stravováním. Často však rodiče žádné požadavky ohledně svého náboženství nemají a své náboženství si uchovávají v soukromí rodiny a náboženské skupiny.

5.1.1 Křesťanství

Křesťanství se zrodilo v Izraeli z judaismu. Je pokračováním, dovršením a překonáním judaismu. Pramenem pro poznání Ježíše je Nový zákon. Podstatou křesťanství je Ježíš Kristus a křesťan je člověk, který se na své osobní životní cestě podle něj řídí a žije v souladu s Boží vůlí. Křesťan se má zasazovat o dobro svých bližních, usilovat o odpuštění, solidaritu, o lásku k Bohu a milovat druhé jako sám sebe. Nemá se nechat ovládat touhou po penězích či prestiži, snahou o dosažení moci, pohlavním pudem a sobecky se věnovat pouze svým zájmům a potřebám. (Žilka, 1924) Křesťanství je tvořeno bezpočtem samostatných církví, které vzájemným uznáním, vytváří jedno společenství. (Vojtíšek, 2004). Mezi Slovy šířili křesťanství bratři Cyril a Metoděj. Již tehdy v čele církve stál papež, který má právní primát nad celou církví. Všechny důležité záležitosti církve jsou podřízeny jeho úsudku. Na papeži jsou závislí biskupové a arcibiskupové. Nejdůležitějším křesťanským svátkem jsou Velikonoce (Kristovo zmrtvýchvstání). (Kung, 2006)

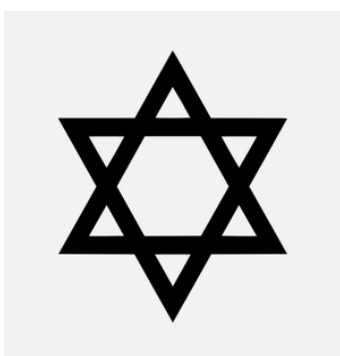
Křesťanské svátky a tradice

Téměř každý člověk nějak prožívá křesťanské svátky. Pro někoho jsou něčím nenahraditelným, neboť si jimi připomíná život a dějiny církve, pro jiné jsou dnem volna, či hektickou dobou, nakupování dárků, úklidem a pečením cukroví.

Křesťanské svátky jsou obecně dny, v nichž se na rozdíl od všedních dnů prokazuje zvláštní úcta k Bohu. K pohyblivým svátkům křesťanským, jejichž datum je závislé na určení data velikonoční neděle, patří zejména Velikonoce, letnice, slavené již od počátku křesťanství a nahrazující židovské svátky pesach a šavuot. Se slavnostmi jsou spojeny liturgické doby. Rok liturgický začíná v římskokatolickém ritu adventem (v

pravoslaví 1. září), pokračuje dobou Vánoc od svátku Narození Páně (25. prosince) do neděle Křtu Páně (neděle po 6. lednu, tedy po svátku Zjevení Páně, jímž se připomíná příchod tří mudrců - lidově králů - do Betléma). Následují první týdny liturgického mezidobí, v nichž se 2. 2. slaví svátek Uvedení Páně do chrámu (Hromnice). Přípravou na velikonoce je čtyřicetidenní postní doba od Popeleční středy do velikonoční neděle. Velikonocům předchází pašijový týden, který začíná Květnou nedělí a končí slavností Zmrtvýchvstání Páně (velikonoční nedělí); tou začíná velikonoční období, jež trvá padesát dnů (čtyřicátý den po velikonoční nedělí se slaví svátek Nanebevstoupení Páně) a končí Svatodušními svátky (Seslání Ducha svatého, letnice). Pak pokračuje liturgické mezidobí, po němž nastupuje další advent. (Vondruška, 1991) Většina těchto svátků má pestré obřady, obyčeje a zvyky plné poetického kouzla, charakteristické rituály, barevnost a tradiční jídla.

5.1.2 Judaismus

Pojem Judaismu (židovství) popisuje nejen náboženství, ale i celkové kulturní politické a filosofické prostředí. Stojí u zrodu velkých monoteistických náboženství. Je to náboženství vycházející z Bible. Jedná se o universální dějiny lidstva – stvoření světa a člověka, jeho pád do hříchu, světová potopa, smlouva s Noemem, stavba Babylónské věže, pověsti o praotci tří velkých náboženství víry v jednoho a téhož Boha (Židů, muslimů i křesťanů) Abrahamovi, o Izákovi a Jákobovi a nakonec dějiny dvanácti kmenů. Židovské synagogy najdeme po celém světě. Znakem ortodoxních Židů, kteří jsou věrni židovskému Zákonu - Tóře (pěti knihám Mojžíšovým včetně její ústní formy), je kaftan, klobouk, vousy a pejzy. Jejich ženy si zakrývají vlasy šátkem, kloboukem či parukou. Neortodoxní Židé nosí pokrývku hlavy (kipu) pouze při náboženských příležitostech.

Tora stanovuje přísná pravidla vztahujících se zejména k předpisům týkajících se oblékání, stravování, dodržování šabatu a slavení svátků. Velkou symbolickou postavou je Mojžíš (Boží vyslanec, vůdce národa, zákonodárce) - velký iniciátor osvobození a vedle Abrahama i pravzor a předobraz všech proroků. (Kung, 2006)

Judaismus je rozšířen i u nás ve škále různých směrů. V centru všech skupin nepochybně zůstává Federace židovských obcí, která sdružuje deset českých a moravských obcí. (Vojtíšek, 2004)

Židovské svátky a rituály

Židovské tradice a zvyky tvoří zásady praktického života při bohoslužbách i v osobním životě. V židovské domácnosti se židovské zvyky projevují navenek například v podobě mezuzy, což je malá schránka s posvátným pergamenem umístěná na pravé straně dveří. K tradiční domácnosti patří modlitební knihy, šabatové a chanukové svícny, poháry na víno na posvěcení svátků. Typické je zachovávání rituální čistoty v oblasti jídla, tzv. kašrutu. Podle tohoto zvyku se pokrmy dělí na rituálně čisté (povolené) a nečisté (zakázané) a dále pak na masité, mléčné a neutrální. K zakázaným surovinám patří například vepřové maso, plody moře nebo králík. Povolena zvířata musejí být absolutně zdravá, musí to být přežvýkavci s rozdělenými kopyty a musí být zabita předepsaným způsobem tzv. jedním řezem. Všechna krev musí být z masa odstraněna. (Kubler, 2009) Dále je zakázáno míchání mléčné a masité stravy, proto bývají v kuchyni dvě oddělené sady nádobí. K rituální čistotě patří také návštěva rituální lázně - mikve, s čistou přírodní vodou.

Šabat – slaví se každou sobotu podle židovského kalendáře je to poslední den v týdnu, den odpočinku, nesmí se nic dělat. Člověk si má hlavně fyzicky odpočinout. Svátek začíná v pátek večer uvítáním šabatu v synagoze i doma, kde se provede požehnání nad šábesovými světly, nad chlebem (chala) a vínem, poté je sváteční večeře. Lidé se vzájemně navštěvují, chodí na procházky, spí. Typické pokrmy jsou barchesy (šabatové chleby), gefiltefiš (rybí nádivka), šoulet (zapékaná směs fazolí, krup a masa), slepičí polévka, sekaná játra, pečené kuře. (Nosek, 2011)

Roš ha-šana znamená „začátek roku“ židovský Nový rok. Slaví se 1. a 2. Tišri, jde o biblický svátek, je zakázáno pracovat. Připomíná se stvoření světa. Troubí se na šofar (beraní roh), který věřící probudí z mravní ochablosti.

Den vzpomínání, připomíná člověku, že se má rozpomenout na všechny své skutky vykonané v minulém roce -bilancování. Rozhoduje se o osudu člověka, jak se mu bude dařit příští rok. Tradičními pokrmy jsou jablko s medem, rybí polévka, kachna s jablkovou nádivkou, koláč z mrkve.

Jom Kipur – je „dnem smíření, slaví se 10. Tišri, je to nejvýznamnější biblický svátek roku, je zakázáno pracovat, dodržuje se celodenní půst a celodenní kající modlitby v synagoze, oblečení je v barvě bílé na výraz pokání, nesmí se nosit kožená obuv.

Pesach – slaví se 8 dní od 15. do 22. Nisanu, je to židovský velikonoční svátek a patří k nejdůležitějším, je zákaz práce, svátek překročení, Židé slaví vysvobození z egyptského zajetí, je to také svátek nekvašených chlebů, protože Izraelitům nestačilo vykvasit těsto k pečení chleba a na cestu si napekli nekvašené chleby - *macesy*, proto se na Pesach nesmí jíst nic kvašeného.

V předvečer svátku se musí z domácností odstranit všechn chamec (velký úklid) a jeho symbolická část se spálí.

Nejdůležitější chvílí je jídlo pesachové noci, slavnostní večeře tzv. *seder* (pořádek, řád potravin na stole), uprostřed stolu je sederová mísa se symbolickými pokrmy: tři *macesy*, pečená kost (symbol beránka, kterého Izraelité před odchodem z Egypta obětovali), vejce (symbol celistvosti života), hořké byliny (symbol hořkosti otroctví), petržel nebo brambor (symbol jara), sladká směs ovoce a mandlí a vína (symbol malty, ze které Izraelité vyráběli cihly), 4 poháry vína a 5. pohár pro případnou návštěvu proroka Eliáše, který má zvěstovat příchod Mesiáše. Při hostině se předčítá z *Hagady* – zvláštní knihy modliteb, požehnání a příběhů o útěku z Egypta.

Tradiční pokrmy jsou z *macesů*, např. *macesové* knedlíčky, nudle, bramborový kugl (strouhané zapékané brambory), *macesový* mandlový dort.

Šavuot – slaví se 6 - 7 Sivanu, biblický svátek, v křesťanství tomuto svátku odpovídají letnice, slaví se 7 týdnů po Pesachu, je zakázáno pracovat, tradiční pokrmy jsou tvarohové a mléčné lívance, palačinky, tvarohové koláče.

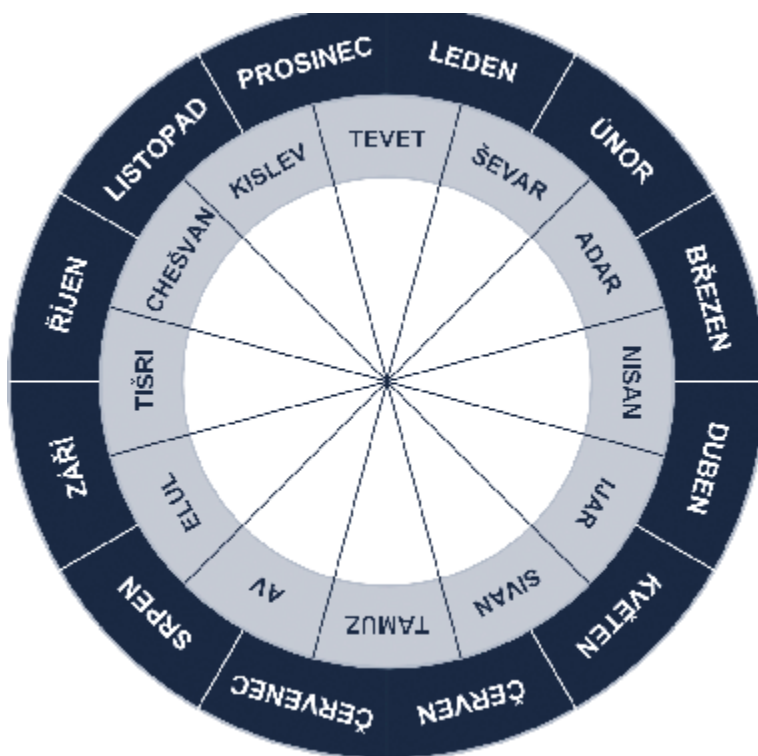
Sukot – slaví se 7 dní od 15. do 21. Tišri, svátek stánků; připomínka putování Izraelitů po poušti, kde pobývali v provizorních příbytcích tzv. Suka (provizorní přístřešek, pokrytý větvemi, skrze které musí být večer vidět hvězdy), kde je povinností jíst i přespávat po dobu celého svátku. Jde o svátek sklizně úrody ze zahrad.

Při svátečních modlitbách se mává svazkem čtyř rostlin – citrusový plod, datlová palma), myrta, vrba a předčítá se z knihy Kazatel. Tradiční pokrmy jsou saláty z lilků, plněné zelí hovězím masem v tomatové omáčce, jablkový závin. Tento svátek je velice oblíben u dětí.

Chanuka – slaví se 8 dnů, od 25. Kislevu do 2. Tevetu, jde o nebiblický svátek a proto je práce povolena. Svátek zasvěcení a světel; připomíná vysvěcení nového chrámu, zapálením sedmiramenného svícnu (menora). Malé množství oleje, které v chrámu našli, vystačilo díky zázraku na osm dní. Doma se zapalují devítiramenné svícny (chanukija), každý den se přidá, jedná nová svíčka. Děti dostávají dárky a tradiční tzv. Chanuka gelt (drobné mince). Tradičním pokrmem jsou koblihy a bramboráky, protože se smaží na oleji.

Purim – slaví se 14. Adaru, svátek losů; nejveselejší svátek v roce. Na tento svátek se čte Megilat Ester, a když zazní Hamanovo jméno, řehtá se řehtačkami, pořádají se hostiny a maškarní průvody pro děti i dospělé, hrají se divadelní hry o královně Ester. Tradiční pokrmy jsou Hamanovy uši (trojhranné koláčky s mákem), krupník (polévka z krup, rajčat, hub a fazolí) a skořicové cukroví. (Nosek, 2011)

Názvy židovských měsíců:

5.1.3 Islám

Slovo Islám znamená úplné odevzdání se do vůle Boží. I když je islám ve srovnání s křesťanstvím a judaismem nejmladším náboženstvím, tvoří muslimové hned po křesťanech druhé největší náboženské společenství v Evropě a ovlivňuje dějiny i na území české republiky.(Vojtíšek, 2004)

I zde je důležitá modlitba - modlí se pětkrát denně vždy v konkrétní dobu, věřící jsou svoláváni muezzinem z vysoké věže mešity - minaretu. Při modlitbě se obracejí k Mekce (svatému městu Islámu) a tím si připomínají původ svého náboženství. Každý muslim musí alespoň jednou za život podniknout pouť do Mekky, každoročně přispět na chudé a v ramadánu držet od východu slunce až po jeho západ měsíční půst. Posvátnou knihou je Korán, dílo, které napomohlo rozšíření arabštiny. Důležitou roli hraje u muslimů písmo a kaligrafie - umění krasopisu. Vyznání víry - šaháda - je ústředním poselstvím islámu a lze ji shrnout do dvou slov - Alláh (víra v jediného Boha Alláha) a Muhammad (poslední a definitivní prorok, jenž dal muslimům Korán). Posvátnou muslimskou stavbou je Jeruzalémský Skalní dóm, místo tiché modlitby, nejstarší, nejkrásnější a nejdokonalejší dílo islámské architektury.

V Islámu se vyskytuje hodně násilí. Už Muhammad nebyl pouze prorokem ale také úspěšným generálem. I Korán obsahuje výzvu k džihádu - svaté válce. Ženy v tomto náboženství nemají rovné postavení před zákonem (v manželském, rodinném i dědickém právu) a jsou podřízeny muži, který je smí za neposlušnost bít holí.

(Kung, 2006)

Pro muslima je pět nejdůležitějších povinností, které tvoří pět pilířů islámu:

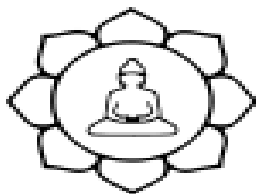
- muslimské krédo (šaháda)
- modlitba (salát)
- almužna (zakát)
- půst (saum) od jídla, pití a dalších požitků těla
- pouť do Mekky (hadždž)

Pilíře jsou chápány jako Boží řád pro lidstvo a jsou rozpracovány do podrobností nejrůznějších životních situací. (Vojtíšek, 2004) Zjednodušeně lze říci, že Korán muslimy učí, v co věřit a co dělat, sunna předepisuje a popisuje jak, má být víra zapojena do všech stránek života). Týká se jídla, bohoslužby, manželství a rozvodu, sexuálního života, oblékání, nošení šperků a používání voňavek, etikety a mezilidských vztahů, správného používání toalet, sportování a zábavy, obchodních záležitostí, vztahů s nemuslimy a dalších.

Muslimské svátky

Je jich poměrně mnoho. K těm největším a nejdůležitějším patří například nový rok, který se slaví prvního dne měsíce muharram, který je prvním měsícem v roce. Druhý muslimský svátek je „maulid an-nabí“, což je oslava narození proroka Muhammada. Slaví se 12.dne třetího měsíce v roce, což je rabí al aval. Třetím muslimským svátkem je ramadán, tedy svátek měsíce půstu, který se drží od východu po západ slunce. Čtvrtému svátku se říká malý svátek „al-íd asseghír“, slaví se na konci měsíce ramadánu a jeho součástí je zvláštní modlitba v mešitě mezi svítáním a polednem. Tento svátek spadá na první den měsíce šawwál, desátého měsíce v roce. Pátým svátkem je velký svátek „íl-al-adhá“ neboli svátek beránka. Slaví se 10.dne měsíce dhú-l-hidždža, poslední měsíc v roce. (Kubler, 2009)

5.1.4 Buddhismus

Buddhismus je považován za nejstarší světové náboženství, jehož učení prošlo v jednotlivých vývojových etapách výraznými změnami a jež postrádá všechny znaky vyspělého klasického náboženského systému, jde však zároveň o filosofii i životní moudrosti. Pochází z Indie a uctívá Gautamu zvaného Buddha. Ten byl původně knížecím synem, který odmítl blahobyt, opustil rodinu a žil jako chudý mnich. Pomocí jogínského cvičení a meditací zakusil vytouženého probuzení, spásy a vysvobození a získal odpověď na otázky - co je strast (sám život, lpění na vlastním já), jak vzniká (z chamtivosti, nenávisti a zaslepenosti), jak je možné ji překonat (věděním, mravností) a jak toho dosáhnout (odpoutat se od svého já, být nesobecký, soucitný). Buddhismus je jeho poselstvím. Je to učení o spáse, cesta ke spáse a Buddha byl něco jako dnešní psychoterapeut.

Buddhističtí učitelé jsou mniši, učí se lukostřelbě, jenž má význam pro dosažení čistého, jasného vědomí, sebepoznání, zklidnění těla, emocí a ducha, k získání vnitřního klidu. (Kung, 2006) Buddhismus je čtvrté nejrozšířenější náboženství světa. Buddhisté věří, že smrt znamená nový začátek, že se neustále pohybujeme v koloběhu života, kdy umíráme a znovu se rodíme.

Buddhistické svátky a rituály

Mágha Púdžá (slaví se většinou v únoru) - někdy také nazýván „Den Sanghy, upomíná na spontánní shromáždění 1250 Arahantů před Buddhou. Při této příležitosti Buddha pronesl shrnutí nejdůležitějších bodů svého učení.

Vésákha Púdžá, (v květnu) - také nazývaný „Den Buddhy“. Připomíná jeho narození, osvobození a odchod do parinibbány. Jde o nejdůležitější buddhistický svátek. Častým zvykem je vypouštění zvířat (hlavně ptáků) na svobodu.

Ásálha Púdžá (v červnu) - „Den Dhammy upomíná na první Buddhovu řeč v Gazelím parku u Váránasí. .

Den Paváraná (v říjnu) - označuje konec období dešťů. Následující měsíc bývají mnichům při obřadu kathina darována nová roucha.

Den Ánápánasati (v listopadu) - na konci tříměsíčního období dešťů byl Buddha velmi spokojen s duchovním pokrokem svých žáků, a proto navrhl, aby se toto období ústraní ještě o jeden měsíc prodloužilo. O měsíc později pak o úplňku přednesl „Rozpravu o vědomém dýchání.“

Za zmínku stojí poslední dvě zmiňované církve z přehledu, které většina občanů České republiky začleňuje do tzv. sekt.

5.1.5 Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů (Mormoni)

Jelikož na našem území, žije bezpočet Američanů, je zde rozšířena i tato církev. Její původ je v Americe, kde v roce 1830 byla ustanovena Mormonská církev. Kdy okultista Joseph Smith znovuobjevil rukopis Šalamouna Špauldinga s báchorku o amerických indiánech. Na základě nalezeného rukopisu však sepisuje neobratnou a hrubou napodobeninu historických a prorockých knih Písma svatého, aplikovanou na území

Ameriky, jež nese název „Book of Mormon“ - Kniha Mormonů. V ní je také vysvětlena historie svatých posledních dnů. Podle této knihy se Kristus zjevil v Americe. Smith do své „věrouky“ přijal i některé prvky buddhismu (stěhování duší), či islámu (mnohoženství, zákaz požívání alkoholu). Do věrouky byly zabudovány rovněž prvky lidových pověr a magií. (Vojtíšek, 1998)

K nám se tato církev dostala misijní cestou po I. světové válce. V České republice dnes působí přes 100 misionářů, většinou mladí Američané, chlapci na dobu 24 měsíců, dívky na 18 měsíců.

5.1.6 Svědkové Jehovovi

Svědkové Jehovovi je celosvětová náboženská společnost, vzniklá v USA v 70. a 80. letech 19. Století. Jde o církev u nás oficiálně registrovanou, která získala státní souhlas v roce 1993. Kontroverznost této církve spočívá v tom, že pro všechny členy je typická úplná oddanost vůdcům, kteří rozhodují o věcech víry a každodenního života, odmítají jiné názory s odkazem na doktríny týkající se výkladu věrouky, což má znaky a prvky náboženského sektářství. (Vojtíšek, 2004) Domníváme se, že v Čechách neexistuje domácnost, kterou by nenavštívili přívrženci této církve.

Podobně jako u jiných křesťanských náboženství je u Svědků Jehovových rodinnému životu přikládán velký význam. Rodiče by měli svým dětem věnovat dostatek času a zajišťovat jim jak hmotné zabezpečení, tak duchovní vedení (tj. od útlého dětství vychovávat k víře, brát je s sebou na shromáždění a studovat s nimi Bibli). Děti by měly na oplátku uznávat autoritu rodičů, která jim byla svěřena přímo od Boha. Potrat je u Svědků jednoznačně zakázaný, protože nenarozené dítě považují za lidskou bytost, tím pádem se podle nich jedná o vraždu. Neuznávají také vojenskou službu a války. Učitelka mateřské školy se může dostat do rozporu respektování světonázorové orientace při poskytnutí první pomoci dítěti Svědků, kteří odmítají transfuzi krve. Po zodpovězení dotazu na toto téma, který byl zaslán odpovědné osobě na ministerstvo školství, v tomto případě musí jednat učitelka v rozporu s respektováním světonázorové orientace rodiny, jelikož pro ni je prvořadé poskytnutí první pomoci dítěti a předání ho k lékařskému ošetření, posléze informovat rodiče.

Z morálního hlediska by měla informovat zdravotnický personál o víře tohoto dítěte. Často tuto informaci o odmítání krve mívají děti na lístku stále u sebe.

Svátky a rituály

Svědkové Jehovovi neslaví narozeniny, jmeniny a tradiční svátky jako jsou Vánoce, Velikonoce a Nový rok, protože jsou podle nich přežitky pohanských tradic a vycházejí tedy z jiných náboženství a jsou tudíž dílem a nástrahami od Satana.

Jednou ročně se pořádá setkání, které Svědkové nazývají Památná slavnost. Při této příležitosti si připomínají smrt Ježíše Krista. Průběh Památné slavnosti je každý rok stejný. Setkání se zahájí modlitbou a společným zpěvem. Následuje proslov o životě Ježíše Krista se zvláštním důrazem na Poslední večeři Páně. Tento proslov by měl být jednoduchý a pečlivě vysvětlující události, které se mají bezprostředně po něm dít. Poté jiný řečník pronese modlitbu za nekvašený chléb, který má symbolizovat Kristovo tělo. Následně si účastníci mezi sebou pošlou několik těchto chlebů na malých talířích, nejedí je, pouze je na chvíli podrží v ruce.

Křest se provádí celkovým ponořením aspiranta do vody. Křtící jej drží zezadu za lokty a pomalu jej potopí pod hladinu, zároveň pronáší formuli: „Křtím tě ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého, amen“. Pobyt pod vodou a následné vynoření symbolizují skoncování se starým způsobem života a přijetí nového. Křest je veřejná demonstrace jedince, že se rozhodl skoncovat se starým způsobem života a je oddán pouze bohu Jehovovi. Pokřtění členové se mezi sebou vzájemně oslovují „bratře“ a „sestro.“

5.2. Náboženské sekty

Pojem sekta pochází z latinského secta, slova, jež je zřejmě etymologicky odvozeno od slovesa sequi ve významu následovat.

Původně patrně označoval skupinu, radikálně odloučenou od náboženského nebo filozofického společenství, na jehož základě vznikla, tím, že její členové neuznávají bezvýhradně autoritu původních institucí, ale následováním vedoucího vytvářejí instituci novou.

Pojem se rozšířil v křesťanské teologii vlivem latinského překladu Bible a nabyl významu skupiny oddělené od církve kvůli nesprávnému učení (herezi), neoprávněnému nakládání se svátostmi či podléhání církevně neschválené autoritě. (Vojtíšek, 2007)

Pojem sekta pro každého znamená něco trochu jiného. Ani sociologové a religionisté se neshodnou na jednotném vysvětlení tohoto pojmu. Zmatek plynoucí z obecně špatné definovanosti se tak stává živnou půdou útlaku náboženských menšin. (Štampach, 1998)

„Jde prakticky o formalizované a ideově koncipované projevy krajní reakčnosti masového působení až k vypjaté módnosti výlučného individualismu náboženské víry.“ (Sekot, 1985, s. 154)

Sekty organizují a utvářejí život jedince, nabízejí rychle osvojitelnou nauku. Vstup do sekty bývá snadný, ale většinou znamená přerušování dosavadního způsobu života, odloučení od rodiny i zaměstnání. Výstup je pak ztížen také extrémním obrazem vnějšího nepřítele (uvnitř skupiny je dobro a spása, venku je zlo a neštěstí). Pro lidi bez domova, psychicky labilní a dezorientované představuje sekta bezpečí ve společnosti stejně smýšlejících lidí.

„Sekty se vytváří hlavně v dobách nejistoty a dezorientace, neboť poskytují vzor chování v komplikované realitě.“ (Bley, 1998, s. 106)

I s tímto problémem se může učitelka mateřské školy setkat. I když je pravdou, že většina sekt žije odloučena od společnosti někde v ústraní a často své děti do škol neposílají. I přesto zde uvedeme seznam několika sekt, které působí na našem území a o jejichž rizicích by učitelka měla vědět.

„Jde prakticky o formalizované a ideově koncipované projevy krajní reakčnosti masového působení až k vypjaté módnosti výlučného individualismu náboženské víry.“ (Sekot, 1985, s. 154)

5.2.1 Seznam nejrozšířenějších sekt na našem území.

Hare Kršna

Scientologická církev

Hnutí Grálu

Svatá rodina

Imanuelité

Satanismus

Církev sjednocení

Dítě často bývá považováno za majetek sekty, není výjimkou, že jsou rodičům odnímány (Hare Kršna) a způsob výchovy určuje vůdce, tím jsou narušeny nejen rodičovské role, ale i kontakty s okolním světem. Jindy je soudržnost rodiny podporována do takové míry, kdy jsou děti se svými rodiči prakticky neustále, nechodí ani do školy, že tím opět trpí osobnost dítěte, neboť je omezena v získávání nutných návyků pro život v majoritní společnosti (Imanuelité). Vzhledem k psychické i somatické nezralosti jsou děti zranitelnější a nevhodné vlivy mohou narušit jejich celkový rozvoj trvaleji než u dospělých. (Vojtíšek, 2004). V některých sektách bývají děti i prostředkem sexuálních praktik (Rodina).

Za hlavní rizika a nebezpečí dětí vychovávaných v sektě je jejich izolace od okolního světa, špatná socializace, psychická a citová deprivace, pohlavní zneužívání, deviace, páchaní trestné činnosti, neuspokojování jejich potřeb a nerespektování jejich práv.

Prevence je nejdůležitějším prvkem boje se všemi negativními jevy, které sekty produkují, a stát musí být v této oblasti nejaktivnější, jelikož odstraňování následků je vždy nákladnější. Na této prevenci se však musí podílet rovným dílem i různé instituce, média a rodina.

5.3 Výchova dětí v náboženstvích

Rodiče své děti socializují a dávají jim na cestu životem své hodnoty, svou světonázorovou orientaci, která zahrnuje také náboženství. Dítě se prostřednictvím rodičů seznamuje s náboženskými rituály, osvojuje si povinnosti a zákazy, participuje na náboženském životě.

Každé náboženství je jiné. Odlišuje se vírou, rituály, svátky, uměním, kulturou, oblékáním i stravovacími návyky. Mají však společný jeden podstatný rys. Všechna velká světová náboženství dokážou dát lidskému životu strukturu a řád, všechna směřují k nějakému duchovnímu cíli. Přístupy k jeho dosažení se však výrazně liší. Ve všech existují obřady, které lidi od narození provázejí životem a vedou ke zralosti. Všechna přinášejí dětem různá poselství. Vyzývají rodiče, aby vedli své děti k duchovním hodnotám a k poznávání a naplňování smyslu života. Kladou velký důraz na vzdělání. Všechna učí správně žít, konat dobro a vyhýbat se zlu, přispívat ke štěstí druhých apod. Všechna znají „zlaté pravidlo“, vyzývající jednat s druhými tak, jak chceme, aby druhí jednali s námi. Všechna také nabízejí určitý etický kodex a ucelený hodnotový systém. (Halík, 2006)

5.3.1 Křesťanství

V křesťanství je stále základem rodiny manželství a zplození potomků. Obsah křesťanské výchovy tvoří učení Církve, věroučné pravdy a také účast na bohoslužebném životě.

Církev není pouze jakýsi abstraktní stav, či nějaký nahodilý shluk idejí, ale je konkrétní, viditelná svou vírou, bohoslužbou, tradicí, historií, svými kostely a chrámy, poutními místy, duchovenstvem, svými svátky, zvyklostmi a svatými symboly. Je viditelná také svým uměním a v neposlední řadě svými svatými texty. Křesťanská výchova tedy musí tvořit obeznámení se vším, co tvoří samou podstatu Církve.

Tím, že rodiče dají své dítě pokřtít, berou na vědomí, že ono dítě již nepatří pouze jim, ale také Bohu a Kristu. Při křtu je celý člověk ponořen do vody nebo se mu voda jen lije na hlavu. Skutečný křesťan nesmí své dítě vychovávat jinak nežli křesťansky, a to i tehdy, když je učí všedním a běžným úkolům a úkonům. Náboženský rozhovor se nejpřirozeněji rozvine, když se využijí podněty a příležitosti, které se hodí, nebo které se navodí. Například cesta do kostela v neděli je příležitost k hovoru o mši, Vánoce, Velikonoce a vůbec celý církevní rok k tomu dává mnoho příležitostí. Narození sourozence, úmrtí v rodině, svátky, narozeniny, to vše lze využít k nenucenému rozhovoru a k doplnění a prohloubení vědomostí dítěte o náboženském základu.

Ke smyslu křesťanské výchovy se vyjadřuje také Bruno Ferrero (2004, s. 23), který udává jako její přínos například to, že *„křesťanství učí chápat krásu, velikost a hodnotu života, probouzí silné sebeurčení a nabízí hodnoty, aniž by omezovalo lidskou svobodu, pověřuje posláním a dává smysl každodennímu životu“*.

5.3.2 Judaismus

Judaismus je náboženství rodinného krbu. Pro judaismus je rodina doslova základní stavební jednotkou a každý člověk by v ideálním případě měl založit rodinu. Právě v rodině se prvně formuje pohled člověka na náboženství a jeho obřady. Dítě se nenásilně učí základním modlitbám, náboženským povinnostem, rituálům, oslavám a rozeznává košer stravu.

Náboženská výchova se má primárně dít v rodině, až posléze nastupuje náboženské vyučování ve školách při synagogách. V České republice vznikla při Židovské obci v Praze Lauderova škola, která se sestává ze tří škol, mateřské školy základní školy a osmiletého gymnázia v jedné budově. Škola není určena jen dětem židovského původu, od všech ale vyžadujeme respekt k židovským náboženským, kulturním a etickým tradicím a hodnotám. Ve škole se vyučuje podle specifického školního vzdělávacího programu Le Chajim, který vychází a respektuje rámcové vzdělávací programy MŠMT. Navíc je zde vyučována židovská výchova a výuka hebrejštiny. Samozřejmostí je jídelna zajišťující košer stravu.

Dítě je považováno za žida, je-li jeho matka židovka. Narození chlapce je spojeno s obřízkou, kterou vykoná mohel osmý den života. Po obřízce dostává chlapec hebrejské jméno a je navrácen k matce. U děvčat žádná obdoba obřízky neexistuje. Otec je však při první návštěvě synagogy o Šabat po narození dcery vyvolán ke čtení Tóry a během tohoto obřadu pak dívka dostává své židovské jméno (Halík, 2006).

V prvních letech života dítěte je jeho učitelkou náboženství matka. Jakmile dítě dokáže mluvit, učí se židovské vyznání víry. Zhruba v pěti letech začíná navštěvovat náboženské hodiny v synagoze.

„Židé mají velmi důležitý rituál, uvádějící chlapce do dospělosti, zvaný bar micva. Koná se o třináctých narozeninách.“

V tento den smí chlapec předčítat ze svitku Tóry, čímž slaví to, že je nyní dospělým mužem. To nesmí nikdo, komu ještě nebylo třináct let. Chlapec, který se chystá předčítat z Tóry, tím dává jiným dospělým v židovské komunitě a - což je nejdůležitější - Bohu na vědomí, že je připraven být věřícím Židem..." (Gellman-Hartman, 1996, s. 124).

Dívky dosahují náboženské plnoletosti ve věku 12 let.

5.3.3 Islám

Také v islámu je rodina zvláště ceněna. Nezastupitelnou roli zde hrají velkorodiny. Jednotlivé vazby mezi jejími příslušníky jsou pevné a takřka neměnné.

Žena většinou žije v rodině svého manžela, méně často žijí manželé sami a téměř nikdy muž nežije u rodiny své ženy. Matka je pro syna vždy na prvním místě i před manželkou. Dohlíží na správnou výchovu dětí. Vztahy jsou určovány podle toho, kolik žena porodí svému muži potomků, hlavně synů. Je známou skutečností, že v islámu je syn, jakožto pokračovatel rodu ceněn více než dcera.

Na druhou stranu se muslimská tradice dívá příznivě také na dcery s tím, že otec dcery má větší šanci přijít po smrti do ráje. Toto pozitivní oceňování dívek mělo zamezit zabíjení novorozeňat ženského pohlaví.

Tradice podporuje přísnější vychovávání dívek než chlapců. Výchova dítěte se má odvíjet v duchu islámu. Základním průvodcem jsou rodiče. Péče o děti a zodpovědnost za ně je rozdělena mezi otce a matku tak, že matka by se měla starat a zodpovídat za malé dítě, a v jistém věku zodpovědnost za dítě přebírá muž, což se děje nejpozději v období puberty. Při narození je zvykem, že otec novorozeněti zašeptá do ouška vyznání víry.

„Sedmý den po narození je čas dítě pojmenovat a uspořádat s tím spojený obřad, který spočívá v obětování zvířete a ustrižení chomáčku vlasů dítěte. Když dítě začne mluvit, učí se jednoduchá islámská slova. S výukou čtení a recitace Koránu se začíná co nejdříve” (Denny, 1999, s. 141).

Dítě je vychováváno ve víře a uctívání Boha, bude se snažit dělat radost své rodině a pomáhat slabým a chudým. Musí se naučit modlitbě a také zvyku modlit se ve stanovený čas. (Al-Minawi, 2000).

Na rozdíl od jiných náboženství islám nezná žádný zvláštní obřad uvádění do dospělosti. Obřízka chlapců však probíhá později než v judaismu (asi v sedmi letech). „*Pokud se obřízka provádí až v době puberty, je spojena - podobně jako židovský obřad bar micva - s první úplnou recitací posvátné knihy, zde samozřejmě Koránu. Chlapec tak dává najevo jak schopnost rozlišovat dobré od zlého v duchu učení Koránu, tak i svou zralost co by plnoprávného muslima.*“ (Halík, 2006, s. 60)

5.3.4. Buddhismus

Zvyky spojené s narozením dítěte jsou v různých zemích a v různých směrech tohoto náboženství různé.

„*V některých zemích théravádského buddhismu rodiče přinášejí novorozené dítě do chrámu, aby mu tam bylo uděleno jméno. Mniši požehnají dítě a pokropí ho posvátnou vodou a zapálí se vosková svíce. Určitá vnější podobnost tohoto obřadu s křesťanským křtem je zarážející. Svíce je při tomto obřadu postavena do misky s vodou a rozpouštějící se vosk kape do vody: je to symbol sloučení země, vzduchu, ohně a vody, čtyř elementů kosmu.*“ (Halík, 2006, s. 53).

Buddhova rada rodičům je jednoduchá - podporovat své děti, aby se staly štědrými, soucitnými, cudnými, odpovědnými, vzdělanými a soběstačnými bytostmi. Jednou větou, měly by se učit, jak zachovávat dharmu (správné bytí). Jak Buddha věřil, není třeba dětem speciálně vštěpovat buddhistické učení, pokud budou podpořeny dobrým směrem, najdou si buddhistické pravdy samy.

Dítě je rodičům jen krátkodobě propůjčeno v tomto životě, a proto není výchova svěřena pouze do úzkého kruhu rodiny. V přeneseném slova smyslu se na výchově každého jedince spolupodílí celá náboženská obec (sangha). Tak jako ve všech náboženstvích, také v buddhismu jsou děti přijímány s radostí. Buddhisté však věří, že děti už mají za sebou předešlé životy, a proto nejsou „vlastnictvím“ svých rodičů. (Partridge, 2006).

V tradičních společnostech je při výchově chlapců doporučováno, aby část svého dětství strávili v klášteře, kde by se naučili meditační praxi, střídmosti a obětavosti. Chlapci tam studují buddhistické učení a živí se (tak jako ostatní mniši) vyžebranou potravou. To je pro ně i sociální výchovou:

„Když si například chlapec z bohaté rodiny musí každé ráno vyžebrat jídlo, učí se tím také dívat se na svět a společnost z nové perspektivy“ (Halík, 2006, s. 64).

Dívkám má být vštípena štědrost k mnišské obci, která je na darech laiků závislá.

5.4 Náboženství a mateřská škola

V dnešní době si rodiče mohou vybrat pro své dítě církevní školu, nebo školu, která odpovídá jejich světonázorové orientaci. Ale jsou města a hlavně vesnice, kde na výběr rodiče nemají a tam děti z věřících rodin a děti z minoritních skupin navštěvují běžnou mateřskou školu. Právě zde se prolíná svět věřících a nevěřících dětí. Mohou nastat situace, kdy jsou obě strany konfrontovány ve svých názorech. Stává se to nejčastěji při různých svátcích, tradicích a rituálech.

Domnívám se, že v těchto situacích by měla být na blízku paní učitelka, která je znalá základů nejrozšířenějších náboženství u nás a dokáže dětem vše přiměřenou formou vysvětlit.

„Jedině otevřená a důvěrná atmosféra především v bezpečí rodiny, ale i mateřské školy, může vytvořit dostatečný prostor pro rozhodující náboženské zkušenosti, ve společném životě s milovanými lidmi, ve společné činnosti a společných zážitcích a v neposlední řadě v otevřeném rozhovoru, ve kterém bude dítě bráno opravdu vážně.“ (Gruber, 1993)

Je velice důležitá spolupráce s rodiči. *„Jelikož se neustále objevují nové, navzájem odlišné skupiny dětí s určitými charakteristikami, je jasné, že ústředním cílem výchovných snah musí být vyzdvižení jedince a současně úsilí o maximální spolupráci s rodinou dítěte.“* (Bruceová, 1996, s. 137)

V otázkách víry, na které se nás mohou zeptat nejen děti z věřících rodin, ale i děti, které se s vírou setkávají poprvé, právě třeba prostřednictvím věřících dětí, může pedagogům pomoci kniha Elmara Grubera „Děti se ptají na Boha“.

Tato kniha vznikla ze styku s dětmi předškolního věku a za spolupráce s rodiči a pedagogy. Tématem této knihy jsou skutečné otázky dětí, které se zrodily

v nejrozumnějších situacích.

„Neposilujte svou autoritu převahou, ale pokorou. Ukazujte dětem, že jejich problémy jsou i vašimi. Snažte se být dětem otevření a umějte říci: „To nevím.““ (Gruber, 1993).

„S náboženstvím se setkáváme jen u člověka. Člověk je bytost, která se ptá – odkud, kam, k čemu a proč.“ (Funda, 1994)

Pro vychovatele dětí to znamená mít dobrou znalost různých kulturních prostředí, jednotlivých druhů náboženství, znát tradice a historii různých národností apod. (Bruceová, 1996) Jde nám především o integraci nikoliv o asimilaci.

„Pozorováním společných rysů několika různých náboženství napomáhá komunikaci, porozumění a úctě k odlišnostem, které mohou obohacovat celek.“ (Bruceová, 1996, s. 142).

Respektování světonázorové orientace úzce souvisí s multikulturní a interkulturní výchovou. Právě děti cizinců si přinášejí názory, tradice, rituály a náboženství ze své rodiny a ta ze své rodné země.

Velice důležitá je spolupráce mateřské školy a rodiny. Vzájemná spolupráce rodičů s pedagogickým personálem pomáhá dítěti cítit se bezpečně v prostředí, které poznává a je pro něj cizím. Vzhledem k náboženskému vyznání dochází často k rozporu pohledu na výchovu a přístup k dítěti. Obě strany by se měly snažit najít společnou cestu k rozvíjení dítěte v souladu uspokojování jeho potřeb, poskytnout mu emocionální jistotu, pocit důvěry a začlenění do společnosti.

6. Multikulturní a interkulturní výchova

Každý z nás se cítí být členem mnoha skupin - sociálních, profesních, náboženských, máme svou rodinu, město, region, klub, třídu, partu atd. V každé z těchto skupin se učíme fungovat, každá má svá pravidla, hodnoty, způsob, jak se chovat v určitých situacích.

Jak bylo popsáno výše, do běžné mateřské školy často přicházejí děti z minoritních skupin obyvatelstva, nejčastěji romské děti a děti cizinců, kteří společně tvoří multikulturní skupinu.

„Multikulturní společnost je tvořena přítomností různých etnických, sociálních a náboženských skupin. Menšiny jsou spíše pasivně tolerovány než ceněny a rovnoprávně akceptovány. Hovoří se zde o asimilaci a integraci podle měřítek majoritní skupiny.“ (Šišková, 1998)

V Pedagogickém slovníku se píše: *„termín multikulturní výchova vyjadřuje snahy prostřednictvím vzdělávacích programů vytvářet způsobilost lidí chápat a respektovat jiné kultury než svou vlastní.“* (Průcha, 2003)

Naším cílem je však vytvoření interkulturní společnosti. *„Interkulturní společnost naproti tomu aktivně podporuje vzájemné vztahy majoritní a minoritní skupiny. Základem interkulturní společnosti je respekt k odlišnostem a vzájemná tolerance.“* (Šišková, 1998, s. 33)

Interkulturní vzdělávání je dlouhodobý proces, během něhož procházejí účastníci hlubokou osobnostní proměnou. Vzhledem k tomu, že etnocentrismus a xenofobie jsou do jisté míry vlastní všem kulturním společenstvím, není jednoduché tyto často hluboce zakořeněné postoje měnit. Děti si často přinášejí tyto postoje z rodiny. Proto je nutné s interkulturní výchovou začínat již v mateřské škole. Odborníci nejsou za jedno, zda se etnické postoje a předsudky vytvářejí již u dětí předškolního věku nebo později.

Demokracie nepotřebuje fanatiky jediné víry, potřebuje soudné, kritické a nezávisle myslící občany, kteří jsou si vědomi vlastní důstojnosti a jsou schopni respektovat důstojnost, práva a svobody ostatních, třebaže mají jiný názor, odlišný způsob života či jinou barvu pleti. A právě výchova takových občanů patří k prioritám současného vzdělávání. (Buryánek, 2002)

„S vědomím vlastní hodnoty je úzce spjata otázka osobní identity a schopnost být spokojen sám se sebou. Děti z menšinových skupin - ať už se jedná o skupiny národnostních menšin, skupiny náboženské, děti s určitým handicapem - jsou v tomto ohledu v nevýhodě, protože ostatní mívají sklon je „ocejchovat“. Pomáhat dětem najít vlastní identitu představuje pro učitele pravděpodobně vůbec jeden z nejtěžších úkolů, které před ním stojí.“ (Bruceová, 1996, s. 147).

Podstatou multikulturní a interkulturní výchovy je naučit se respektovat odlišnosti. Je to těžké právě proto, že každá odlišnost nám nabourává náš obraz světa. Zároveň však setkání s odlišnostmi obohacuje náš pohled na svět, rozšiřuje náš obzor a přináší nové zkušenosti, pohledy a setkání. Je důležité natrénovat již s dětmi útlého věku dovednosti a návyky, které pomohou toto pozitivní vnímání různorodosti přijímat, respektovat a obohacovat se jím.

Setkávání lidí různých národností, kultur a náboženství je v dnešním světě nevyhnutelné. K prvním kontaktům dochází právě v mateřské škole, která představuje pedagogicky bohaté prostředí, jež doplňuje rodinu a přispívá k rozšiřování dětských zkušeností a kontaktů v širší sociální skupině. Není na škodu seznámit děti s různými svátky a rituály minoritní skupiny a oslavit je podle nich, přečíst dětem romskou, ukrajinskou nebo vietnamskou pohádku, pozvat na besedu rodiče, kteří nám spolu s dětmi přiblíží svou rodnou vlast, svátky, tradice, připraví tradiční pokrm.

Domnívám se, že by v knihovně mateřské školy neměli chybět knihy s touto problematikou. Multikulturní a interkulturní výchova by se měla stát součástí každodenního života ve škole, měla by prolínat do všech oblastí vzdělávání.

6.1 Žijí tu s námi

Děti v mateřské škole nedělají rozdíly mezi sebou kvůli jazyku, barvě pleti, náboženství, či jiným kulturním a etnickým odlišnostem. Pokud ano, není to ještě jejich postoj, ale důsledek nápodoby, či identifikace s postojem svých rodičů. V souvislosti se stále se rozšiřující sociokulturní rozmanitostí se budou stále častěji setkávat s příslušníky různých národností, etnik, jiného náboženství a žebříčku životních hodnot.

V Bílé knize je uvedeno, že třídu pro národnostní menšinu v jejím rodném jazyce lze zřídit, pokud se do této třídy přihlásí 8 dětí příslušnosti k této menšině. Mateřské školy v České republice navštěvuje přibližně 4 tisíce cizinců. Z celkového počtu je nejvíce Vietnamců a Ukrajinců.

6.1.1 Romové

Ačkoliv žijí na našem území již několik staletí, jsou pro naprostou většinu obyvatel stále neznámou ve smyslu způsobu života, tradic, myšlení a nazírání na svět. Mají jiný jazyk, jinou soustavu pojmů, vlastní kulturu, jiné hodnoty, odlišný vzhled, jiné zdroje obživy, jiný způsob života, jinou historii. Historie Romů nám může pomoci k pochopení jinakosti. Rómové pocházejí z Indie, kde žili po mnohá staletí a jejich jazyk, náboženské představy, kultura a normy jsou příznačné právě pro tuto zemi. Mnohé z toho, co nemůžeme na Rómech pochopit, by nám bylo jasné, po několika dnech strávených v zemi jejich původu. Jejich staleté tradice je ovlivňují více než naše společnost. Nežijí s námi, ale vedle nás.

„Rómové se v našich zemích hlásí převážně ke katolickému křesťanství, ale v jejich náboženském cítění najdeme prvky animismu, totemismu i původních indických náboženství, které jsou součástí jejich „soukromého“ náboženství. Jde o religionistickou zvláštnost, která ovlivňuje v mnoha případech chování Romů.“ (Šišková, 2008, s. 126)

Nositelem tradic je rodina, která je velká, jak pro velký počet dětí, tak pro soužití více generací. Pěstuje se zde úcta ke stáří a podřídí se skupině. Zdánlivá laxnost Romů k návštěvám kostelů je zapotřebí v tomto kontextu porovnat např. s ohromujícím počtem vymezených sakrálních prostor v jejich domácnostech. (Šišková. 1998)

Patří sem obřady, zvyky, pověry, náboženské písně a vlastně celý komplex tradic a představ, které uspokojí duchovní potřeby člověka. Připomeňme například i známé vartování u mrtvého, víra v bosorky, záškodná a milostná magie, zvláštní funkce přísah a kleteb, mimořádný význam obrazů a světců apod. Je to bezpochyby svět svébytný i originální. Víte například, proč nosí romské děti červenou stužku na ruce?

Svět romského dítěte není totožný s českým dítětem.

Romové se stýkají nejčastěji mezi sebou. Rodina má více dětí a je vícegenerační.

Děti jsou pro Romy okamžitou radostí a zajištěním budoucnosti. Štěstím je být obdařen mnoha dětmi. Vládne zde však hierarchie a úcta ke starším. Slovo každého, i malého dítěte má však stejnou váhu. Děti jsou vychovávány nebát se říct svůj názor a nečekat na udělení slova. Mluví zde všichni najednou. Ve škole se takovéto dítě jeví jako nevychované a drzé. Velký vliv na děti mají pohádky hlavně ty živě vyprávěné o jejich kultuře. Děti je berou doslova, věří v jejich pravdivost a ovlivňují jejich život více než škola a média. Romská matka svému dítěti velmi dobře rozumí i beze slov, proto tyto děti mají velice malou slovní zásobu.

„Některé rodiny dávají přednost ukončení vzdělání po šesti nebo sedmi letech, protože nechtějí, aby ztratily své typické romské rysy.“ (Průcha, 2004)

Výchova v romských rodinách nesměruje k individualitě ani samostatnosti. Solidarita se všemi, kteří patří do rodiny, rodinné pouto je samozřejmostí. Romská rodina i přes četné šarvátky je navenek jednotná a pocit solidarity uvnitř je téměř absolutní. Rodina je jediným zdrojem bezpečí a zárukou uspokojování všech potřeb. (Šišková, 2008)

6.1.2 Vietnamci

Vietnam je zemí několika náboženství, která se nejen nevylučují, ale naopak se vzájemně doplňují a inspirují. Tradiční vírou Vietnamců je víra v posmrtný život, ze které vyplývá uctívání předků. Uctívání předků je neodmyslitelnou součástí života rodiny. Vedle uctívání předků vlastní rodiny je pro Vietnamce důležité uctívání mytických i historických hrdinů. Uctívání předkové nebo hrdinové jsou totiž něco jako ochránci, kteří nyní dlí ve světě duchů. Každá rodina udržuje vlastní oltářík, kde duším zemřelých obětuje dary, modlí se a pálí vonné tyčinky.

Další učení a duchovní směr, u kterého nacházíme prvky náboženství a který podstatně ovlivnil život, hodnoty a tradice Vietnamců, je konfuciánství. Mezi konfuciánské zásady patří úcta ke starším, povinnost rodičů pečovat o své děti a povinnost dětí pečovat o své rodiče, uctívání učenců, učitelů a vzdělání.

Mezi další morální zásady patří velký důraz na společenské postavení člověka, které se odvozuje od věku, generační příslušnosti a od vztahu k hlavě rodiny.

Vedle konfuciánství jsou součástí každodenního života Vietnamců i zásady vycházející z taoismu, jako je například láska k přírodě. Nejvíce obyvatel Vietnamu (60-85 %) vyznává buddhismus mahájánového typu. V zemi je díky misionářům a francouzské kolonizaci rozšířené i křesťanství, ke kterému se hlásí asi 10% obyvatel. I vietnamští křesťané udržují tradici úcty k předkům a další tradiční hodnoty, které se svým náboženstvím propojují.

V mateřských školách bylo v roce 2009 1264 Vietnamců. Liší se od nás svými zvyky, které jsou dané jejich kulturou, výchovou a náboženstvím.

Výchova vietnamských dětí

Výchovu dětí ve vietnamské rodině lze charakterizovat několika typickými základními vlastnostmi: poslušnost, pevný řád uvnitř rodiny, široká solidarita s blízkými i vzdálenými příbuznými, vzájemná pomoc v rámci široké rodiny, zdvořilé a uctivé chování dětí k rodičům. Velký důraz je v rodinách kladen na vzdělání dětí.

(Nováková, 2005)

Většina rodičů si přeje syna, někoho, kdo o ně bude pečovat ve stáří. O dceři se totiž říká, že je dcerou cizích rodičů, protože až se vdá, ze své rodiny odejde a bude patřit rodině manžela. Navíc podle starých zvyklostí může předky uctívat pouze syn, a tak má-li být tradice uctívání předků naplněna, musí mít rodina syna.

I v České republice jsou vietnamské rodiny uzavřené a žijící pouze pro sebe. Je to jejich dlouhodobý kulturní a hodnotový vzorec. Členové rodiny si navzájem pomáhají, zajímají se o sebe, radí si, společně podnikají, navzájem velmi ovlivňují své životy. Nejsou uzavřeni vůči okolní společnosti, je to jejich přirozené chování, ať žijí kdekoli. Často se stává, že se rodiče učí od svých dětí, které navštěvují všechny typy škol a jsou velice vzdělané.

Vedle rodiny má totiž pro Vietnamce vysokou hodnotu právě vzdělání. To určuje opět konfuciánská tradice, která vzdělance staví na vrchol společenské hierarchie. Děti se věnují především škole.

Po škole chodí domů pomáhat rodičům, na doučování a připravují se na vyučování. Velice častým jevem je, že vietnamské dítě později často zastává roli prostředníka a tlumočnicka mezi školou a rodiči

Odlišnosti v chování

Vietnamská kultura je velmi odlišná od české, či evropské, proto se při setkání s Vietnamci můžeme setkat se situacemi, kdy Vietnamec jedná jinak, než jak bychom očekávali podle zásad naší kultury a společenského chování.

Pedagog snadno může z neznalosti dítě nebo jeho rodiče urazit nebo ponížit. Stejně tak se může chování Vietnamců zdát opovržlivé pro nás. Tomu, aby nedocházelo k podobným nedorozuměním, či jiným nepříjemným situacím, lze zabránit seznámením se s vietnamskými zvyky chování a jednání. Následující přehled stručně ukazuje některé vietnamské kulturní vzorce, které jsou odlišné od našich. Jejich znalost umožní porozumět tomu, jak se někdy Vietnamci chovají a proč tomu tak je.

„Dívej se mi do očí, když s tebou mluvím!“ - naopak Vietnamci často při rozhovoru sklápí oči a dívají se do země. Toto chování je pro ně znakem slušného skromného chování. Často bývá spojeno s mírným sklopením hlavy. Dlouhé a přímé pohledy do očí chápou jako příliš sebevědomé chování a urážku. Vietnamci, kteří žijí dlouho v Evropě, jsou již na pohledy do očí zvyklí a opětují je, nově příchozí se však chovají spíše tradičně.

„Nemáš se čemu smát“ - ve Vietnamu se úsměvem nevyjadřuje jen radost, ale taky smutek, rozhořčení, omluva, pocit provinilosti nebo jiný pocit nepříjemné situace. Například s úsměvem oznamují úmrtí v rodině a jiné tragédie. Vietnamci se usmívají i po celou dobu, když vám nerozumí. Je to pro ně jakási omluva. Také, když dítě káráte, ono se usmívá, ale tím vyjadřuje svůj pocit provinilosti.

„Kde máš kapesník?“ - někdy si učitel může všimnout, že vietnamské děti, často popotahují, místo aby se vysmrkaly do kapesníku. Ve Vietnamu se smrkání na veřejnosti považuje za velmi neslušné.

„U jídla se nemlaská“ - Vietnamci naopak mlaskáním vyjadřují požitek z jídla a že jim jídlo chutná. Také mluvení u jídla je pro ně samozřejmostí, což v některých mateřských školách je stále zakazováno. Některé složení naší stravy nedělá malým dětem dobře např. mléčné výrobky.

„Pojď, já tě pohladím“ - u nás běžné vyjádření pochvaly dítěti, si může vietnamské dítě vyložit i jinak. Podle vietnamské tradice, je tohle gesto povoleno pouze rodičům dítěte,

v jiném případě to vyjadřuje nadřazenost. Podle některých tradic je chápáno hlazení po vlasech dívky i jako narušení její intimity a snížení tak její důstojnosti. Nicméně většina vietnamských dětí žijící u nás už to takhle nevnímá a pohlazení po vlasech vnímá stejně jako české děti. Může se však objevit výjimka, která je stále podle těchto starých tradic doma vychovávána.

„Jak to stojíš?“ - ruce zkřížené na prsou, ruce v bok, tyto dvě gesta jsou Vietnamci chápána jako pozastavení se nad nějakou skutečností nebo rozčilení.

Z tělesného vzhledu Vietnamci často usuzují na postavení ve společnosti. Například dlouhý nehet na malíčku, bílá plet' a silnější vzhled jsou znakem vysokého postavení, vzdělání a bohatství. Úctu k druhému symbolizuje stisknutí ruky oběma rukama. Ze stejného důvodu jsou oběma rukama předávány i dary.

Svátky a tradice

Vietnamské svátky se řídí čínským kalendářem. Roky nemají čísla, ale jsou pojmenované jmény zvířat. Každé zvíře má určitou charakteristiku, ze které se usuzuje, jaký nový rok bude. Čínský horoskop znají i Češi.

Jedním z nejdůležitějších svátků je Nový rok. Slaví se začátkem jara, mezi 21. 1. a 20. 2., podle toho, kdy je měsíc v novu. Lidé nakupují různé pochutiny na novoročních trzích, zdobí si domy květinami a navštěvují se s příbuznými.

Do nového roku musí vstupovat čistí a to nejen na těle, ale i na duchu. O tomto svátku se hrají společenské hry a připravuje se slaný rýžový bochánek z lepkavé rýže, vepřového masa a fazolí.

Vietnamský dětský den se slaví za úplňku 15. dne 8. měsíce dle lunárního kalendáře. V tento den, kdy je měsíc nejkulatější a nejjasnější, oslavovali kdysi lidé ve Vietnamu sklizeň, předpovídali příští úrodu a obětovali dárky předkům a nejrůznějším božstvům. Traduje se, že v době odpočinku po sklizni měli rodiče více času se dětem věnovat. Během svátku dětí se Vietnamci obdarovávají různými druhy sladkostí, zejména pak "koláčky Středu podzimu" - bánh Trung thu. Koláčky jsou různě barevné, sladké i slané, hranaté (pak symbolizují zemi podle staré čínské představy) i kulaté (symbol měsíce a jednoty rodiny). K oslavám dětského dne patří neodmyslitelně barevné lampiony a

lucerny a tzv. lví tanec (tanec v masce lva a lovce), které jsou založeny na významných legendách.

Mezi oblíbené svátky patří Svátek ducha rodinného krbu. Každá rodina má svého ducha, který jí celý rok pozoruje a zaznamenává události, které se v rodině staly. 23. dne posledního lunárního měsíce odchází tento duch do nebe k Nefritovému císaři, nejvyšší bytosti taoistického nebe, a informuje ho o rodině. Rodina obětuje rodinným duchům různé pochutiny a snaží se je přesvědčit, aby o ní informovaly dobře. Modlitební obřad začíná zapálením vonných tyčinek a končí jejich dohořením. Jejich dým má přenášet přání a modlitby rodiny do nebe. Vykonává ho většinou otec, po jeho smrti nejstarší syn. Tento svátek je příkladem splynutí vietnamských lidových pověr a představ s filozofií a náboženstvím.

Narozeniny slaví většinou jen mladí Vietnamci, jmeniny se ve Vietnamu neslaví vůbec. *„Duchovní život Vietnamců je prostoupen vírou v nadpřirozený svět, která vzešla z dávného animismu. Přestože pro Evropana může být víra v nadpřirozené bytosti (jako jsou různí ochránci domácnosti, vesnice, půdy apod.) těžko pochopitelná a uvěřitelná, charakterizuje život většiny Vietnamců; nezáleží na jejich věku či společenské třídě. Zároveň příslušnost k náboženství podle našeho vidění světa, např. k buddhismu nebo křesťanství neodporuje této prastaré víře v nadpřirozený svět.“* (Černík a kol., 2007, str. 56)

6.1.3 Ukrajinci

Ukrajina je největší zemí Evropy. Mnoho ukrajinských rodin se rozhodlo začít nový život bez chudoby a korupce, který by přinesl jejich dětem lepší budoucnost právě v České republice. Podle neoficiálních odhadů žije na našem území dvě stě tisíc Ukrajinců. Přijíždějí sem hlavně za prací. Když si začnou slušněji vydělávat, povolají sem i zbytek své rodiny. Své děti posílají do českých škol. Dospělí přicházejí s Čechy do kontaktu velmi omezeně. Neučí se ani moc česky. Jediným místem, kde se Ukrajinci všech vrstev potkávají je kostel. Hlásí se povětšinou k pravoslavné církvi.

Existuje však několik organizací Ukrajinců, kteří se zde již plně etablovali a snaží se svým krajanům pomáhat. Přípravují pro ně i pro Čechy bohatý kulturní program plný jejich folklóru, tradic a rituálů. Obyčeje ukrajinského národa jsou především spojeny s tradičním světovým názorem, který se skládal v průběhu mnohých století a zachoval si nemálo příznaků předkřesťanské víry.

Obřady se dělí na dva základní typy: rodinné a kalendářní. Rodinné obřady posvěcovaly přechodné nebo etapové momenty v životě člověka a kalendářní v životě přírody nebo pracovní činnosti lidí. Každý tradiční svátek a každý obřad těsně spojovali s národní vírou a pověrami. Největšími svátky podle pravoslavné církve jsou Pascha (velikonoce), Rizdvo (Vánoce - Štědrý den se slaví 6. ledna) a Den nezávislosti (24. srpna).

(www.ukrajinci.cz)

Tabulka č. 2: Cizinci v České republice

Věk	Cizinci celkem	z toho státní občanství				
		Ukrajina	Slovensko	Vietnam	Polsko	Rusko
Celkem	432 503	131 932	73 446	61 115	19 273	30 297
0 - 4 roky	12 536	3 224	1 392	3 639	112	1 210
5 - 9 let	10 997	2 574	1 406	2 548	120	1 40

Zdroj: ČSÚ

Český statistický úřad uvádí, že:

„Podíl cizinců v mateřských školách činí 1,3 % všech dětí navštěvujících mateřskou školu. Naprostá většina dětí - cizinců v mateřských školách pochází z Vietnamu (27,1 %), dále z Ukrajiny (24,3 %), Slovenska (15,3 %) a Ruska (7,2 %). Od roku 2003/04 vzrostly počty cizinců v mateřských školách o 30 % a v roce 2010/11 mateřské školy navštěvovalo 4 233 cizinců.“

(převzato z <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/1414-11>) [on line 5. 1. 2012]

Je důležité, aby každé dítě bylo hrdé na skupinu, k níž náleží. Za nejdůležitější aspekty vývoje člověka je považován pocit vlastní hodnoty - sebeúcta a sebedůvěra. S vědomím vlastní hodnoty je úzce spjata otázka osobní identity.,,Pomáhat najít dětem vlastní identitu představuje pro učitele pravděpodobně vůbec jeden z nejtěžších úkolů.“ (Bruceová, 1996, s. 145)

7. Závěr

Ve Vojtíškově (2004) Encyklopedii náboženských směrů v České republice je uveden obsáhlý výčet náboženství, náboženských směrů, hnutí a skupin, které se vyskytují v naší republice. Doporučuji tuto knihu do každé mateřské školy, jelikož i s různými alternativními směry a sektami se můžeme ve výchově svěřených dětí setkat. Náboženství, ač chceme nebo nechceme, nás provází na každém kroku. Projíždíme-li republikou, v každé vesnici můžeme spatřit kostel, u silnice boží muka nebo kapličky. V muzeích a galeriích jsou vystaveny, jak obrazy moderní doby, tak tu nalezneme obrazy s biblickými výjevy. Slavíme svátky, jejichž podstata vychází z náboženství. Moderními se stávají různé meditace, cvičení (tai-chi, jóga...), které též mají základ v náboženství. V pohádkách děti slýchají a vídají často biblické výjevy. Naopak, člověk věřící se také musí umět orientovat ve světě, obklopen moderní technikou, růstem komfortu a přesyceností vnějšími podněty vysoce atraktivními.

Ať je náš vztah k náboženství jakýkoliv, jeho minulost, přítomnost i budoucnost nelze opomíjet. Je součástí kulturně - historického kontextu a dotýká se nás všech. Všichni si ve vztahu k náboženství neseme vědomě či nevědomě s sebou své tradice, zkušenosti, svou víru či nevíru i své předsudky. Každý člověk věřící i nevěřící má svou perspektivu. (Halík, 2006).. Děti z věřících rodin svou náboženskou příslušnost obvykle neprojevují, často se za ní do jisté míry stydí. Povědomí české veřejnosti o křesťanské tradici, věrouce a bohoslužebné praxi je na nízké úrovni.(Václavík, 2010) Proto bychom měli již v mateřské škole na toto poukazovat, učit děti respektovat jinakost a vzdělávat je i sebe v tomto směru.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

8. Úvod

Ke zvolení tématu diplomové práce mne vedla vlastní zkušenost se dvěma odlišnými případy respektování světonázorové orientace dětí v mateřské škole. První případ spadá do škatulky se špatnou zkušeností. Byla jsem přítomna závažnému nerespektování odlišnosti v přístupu k dítěti z muslimské rodiny, kdy mu bylo personálem mateřské školy vědomě nuceno vepřové maso se slovy: „*Ono se ti taky nic nestane, když to sníš.*“ Ač toto byl jediný požadavek rodiny, nebyl respektován. Tak malé dítě se neumí bránit autoritě dospělého, proto je očekáváno, že dospělá osoba je morálně vyspělá k respektování odlišností vycházejících z tradic, zvyků a rituálů náboženství rodiny dítěte. Když jsem na toto téma diskutovala se svými kolegyněmi, překvapilo mne, že většina se přiklání k názoru výše vyřčenému. Bylo to pro mne zarážející zjištění a kladla jsem si otázku, čím to je, že učitelky nejsou ochotné respektovat odlišnost. Souvisí to s neznalostí různých národnostních kultur a náboženských tradic?

S otevřením hranic se přibližujeme světu i tím, že v České republice přibývá minoritních skupin, které si s sebou přinášejí svou světonázorovou orientaci, své postoje, tradice, zvyky a rituály, svá náboženská vyznání. Také vliv jiných kultur a náboženství působí na naše občany. Podle průzkumů se stále více lidí hlásí k určitému náboženství nebo víře. Rodiče svým postojem ovlivňují své děti. Rodinná a předškolní výchova mají být v souladu, navzájem se prolínat, doplňovat a respektovat.

Má druhá zkušenost, která přispěla, k napsání diplomové práce na toto téma byla, když mne ve třídě mateřské školy pětiletá dívka položila otázku, zda se může před jídlem nahlas pomodlit. Jelikož jsem se s tímto ještě nikdy nesetkala, tato otázka mne zaskočila. Reagovala jsem rychle. Dětem jsem vysvětlila, že někteří lidé se před jídlem modlí a pak jsme si všichni její modlitbu vyslechli a popřáli si dobrou chuť. Přihlásilo se mi více dětí, které se doma modlí. Druhý den jsme si nenásilnou formou vysvětlili, proč a jak se někteří lidé modlí.

Překvapily mne znalosti dětí, kterých jsem dále využívala při slavení různých svátků, kde se liší tradice náboženské a lidí bez vyznání. Tato dívka před vánocemi krásně dětem vyprávěla příběh cesty Josefa a Marie do Betléma. Děti ji poslouchaly lépe než mne.

Na těchto dvou případech jsem chtěla ukázat, že s problematikou respektování světonázorové orientace se v mateřské škole může setkat každá učitelka. Jak by měla v takových případech reagovat?

Není to pouze otázka osobního přístupu, ale především znalostí dané problematiky. Jsou učitelky mateřské školy odborně připravené řešit takové situace?

Chtěla jsem zjistit, jestli se toto téma objevuje v odborné literatuře. Dokázat přimět učitelky mateřské školy se nad tímto tématem zamyslet. Nabídnout jim dostupné informace a odkazy na odbornou literaturu.

8.1. Cíl

Záměrem výzkumu je zjistit, jaký je přístup učitelek v mateřské škole k dětem a rodinám různé světonázorové orientace. Zda se učitelky cítí být odborně připravené znalostmi různých tradic, zvyklostí a rituálů vyplývajících z národnostní kultury nebo náboženství. Z druhé strany zjistit, jaké jsou požadavky rodičů na respektování světonázorové orientace své rodiny ze strany učitelek mateřské školy.

8.2 Hypotézy

1. Předpokládám, že učitelky mateřské školy nemají zábrany přijímat děti z rodin s různou světonázorovou orientací.
2. Předpokládám, že učitelky mateřské školy se necítí být odborně připravené v oblasti různých náboženství a národnostních kultur.
3. Domnívám se, že rodiče považují seznamování dětí s tradicemi, zvyky a svátky vycházejících z různých náboženství a kultur za součást vzdělávání.

8.3 Metody a technika výzkumu

Vlastní praktické části předcházela rozhovor s vedoucími učitelkami sloučeného subjektu při jedné z porad, kde jsem je požádala o názor na problematiku multikulturní výchovy a respektování světonázorové orientace. Překvapilo mě, že jejich názory byly spíše neutrální, jako když se jich tato problematika netýká. Právě proto jsem se chtěla utvrdit v tom, zda je tento názor většinový nebo se liší.

Začala jsem hledat názory na tuto problematiku i v různých publikacích a médiích. K problematice předávání světonázoru svým dětem se vyjadřují různé osobnosti v anketě na internetových stránkách www.evalabusova.cz/ankety/prolinani.php, kde mě zaujal názor psycholožky Marie Zápecové:

„Je přirozené, že dětem předáváme mimo jiné i své světonázory, je to dané tím, že určitou část života spolu žijeme a vzájemně se ovlivňujeme. Mimo jiné dětem předáváme i své chyby, zlovyky atd. Důležité je, abychom nebyli rigorózní a nepožadovali po dětech naprosté přijetí našich postojů, nýbrž aby si z našeho světonázoru mohly vzít dobrý příklad, nebo aspoň cítily, že je na něm něco správného. Každá generace se stejně posouvá kousek jinam. Citlivost vůči potřebám duše našich dětí je zásadní. Je opravdu dobré vnímat své děti jako vzácné hosty, kteří nám byli svěřeni, a my je máme dobře uhostit, než dorostou a postaví se na své nohy a budou žít svůj život. Jakákoli vehemence, vnucování nějakého postoje či názoru, vede vždy k odporu. Z odporu se pak vyvíjí buď agresivita, nebo pasivita, ale nikdy ne rozvoj ducha. Za vývoj dětí zodpovídají rodiče. Jakmile se dítě stane dospělým, zůstává sice stále naším dítětem, ale přebírá za sebe zodpovědnost. Hranice této zodpovědnosti určitě není ostrá a je na vnímavosti rodičů, aby pochopili, že možná jejich syn či dcera jsou mnohem duchovněji než oni sami, mnohem zodpovědnější než oni sami, atd. S prolináním výchovy a víry mám skvělou osobní zkušenost. Vyrostla jsem v rodině s žitou vírou, běžný život byl v souladu s vírou. A časem jsem také začala vidět religiózní chyby mých rodičů, jichž jsem se snažila vyvarovat ve výchově svých dětí. Ony zase žily život ve víře se mnou a dnes vidí moje chyby. Je krásné, že dnes již se svými dospělými dětmi mohu o duchovnu, o víře i spiritualitě otevřeně hovořit a umíme vzájemně respektovat to místo, kde každý z nás na své duchovní cestě právě je.“

Pro získání různých poznatků k problematice respektování světonázorové orientace jsem navštívila Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze, mateřskou školu s židovskou třídou, Islámskou mešitu v Brně. Všechny získané poznatky přispěly k napsání této diplomové práce, ale hlavně obohatily můj profesní i soukromý život.

Při realizaci výzkumné části jsem zvolila explorační metodu dotazníkového šetření, která nejlépe vyhovovala zpracování zvoleného téma.

Při jeho sestavování jsem čerpala poznatky z knihy Miroslava Chráska (2007, s. 163) „*Dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které respondent odpovídá písemně.*“

Každý dotazník obsahoval prohlášení, že veškeré údaje budou použity pouze pro účely výše uvedené diplomové práce. Bylo uvedeno téma diplomové práce, škola a vedoucí diplomové práce, datum odevzdání. Vyplňování a odevzdávání dotazníků bylo anonymní.

Vypracovány byly dva dotazníky, jeden pro učitelky mateřských škol, druhý pro rodiče dětí předškolního věku. Některé otázky byly totožné, což je zajímavé při srovnání odpovědí.

Dotazník pro učitelky mateřských škol obsahoval soubor 9 otázek. Většina otázek byla uzavřená (strukturovaná), kde respondenti vybírají z již připravených odpovědí. Několik otázek bylo polostrukturovaných, kde k předem určené nabídce odpovědí se respondent mohl ještě rozepsat a zdůvodnit tak tím své rozhodnutí. Tento dotazník byl vypracován v papírové i elektronické podobě. Malý počet otázek a strukturované odpovědi přispěly k ochotě vyplňování a tím i k dostatečně velké návratnosti. Jelikož s rodinou často cestujeme, tak jsem dotazníky v papírové podobě osobně roznesla po školách, v různých koutech naší republiky.

Požádala jsem vedení o spolupráci při rozdání dotazníků učitelkám. Vysvětlila jsem důvody a význam požadovaného šetření. Přiložila jsem ofrankovanou obálku se zpáteční adresou, aby s odesláním neměla škola žádné náklady. Většinou jsem se však setkala s velmi kladným přístupem učitelek, kdy mi dotazníky vyplnily na počkání. Takto jsem navštívila 7 mateřských škol různé velikosti. Tento způsob přispěl i k velké návratnosti tímto způsobem rozdaných dotazníků, která byla 80%.

Takto jsem postupovala i v provedení dotazníkového šetření, kde jsem k rozdání dotazníků využila další osoby. Návratnost v tomto případě byla 20%.

Vypracovaný dotazník na internetu, jehož link byl rozeslán elektronickou poštou kolegyním na různé mateřské školy. Jeho vyplnění bylo velice snadné a rychlé.

Přímé otevření přes odkaz <http://login.oursurvey.biz/2938> a výběr z možností kliknutím na danou odpověď. V administraci dotazníku byly průběžně vyhodnocovány odpovědi, zapisovány doplňkové odpovědi na polouzavřené otázky a ty pak nabízeny dalším respondentům jako možné varianty odpovědi. Vytvářeny byly průběžně i grafy ke všem položkám, ukládaly se i celé vyplněné dotazníky. Touto formou bylo vyplněno 86 dotazníků. Celkový počet pro zpracování k datu 31. 1. 2012 byl 127 vyplněných dotazníků.

Dotazník pro rodiče tvořilo 8 položek většinou strukturovaných otázek, jedna otázka zjišťující fakta.

Dotazníky jsem osobně předala vedoucím učitelkám v mateřských školách, s vysvětlením problematiky a s požádáním umožnění vystavení dotazníků k dobrovolnému odebrání a vyplnění rodičů. K dotazníkům jsem vždy přiložila ofrankovanou obálku A 4 s předepsanou adresou pro zpětné odeslání odevzdaných dotazníků a zalepenou krabici s otvorem na vhození dotazníků pro rodiče. Takto jsem roznesla 350 dotazníků na 11 mateřských škol do různých koutů republiky. Zpět mi odeslalo dotazníky 6 mateřských škol. Celkový počet dotazníků zahrnutý do zpracování je 142. Návratnost v tomto případě byla pouhých 29 %.

Výzkum probíhal na vybraných mateřských školách na území České republiky, většina ve Středočeském kraji. Respondenti byli ředitelky, vedoucí učitelky, učitelky mateřských škol a rodiče dětí předškolního věku navštěvující mateřskou školu.

Dotazníky byly zpracovány pomocí programu Microsoft Word. Jednotlivé otázky byly zpracovávány tříděním, porovnáváním, vyhodnocováním, hledáním vzájemných vztahů, vazeb a možných souvislostí. U doplňujících odpovědí byly vytvořeny odpovídající kategorie a ty pak zahrnuty do zpracování. Většina výpočtů byla zpracována digitálně.

9. Otázky z dotazníků

9.1 Dotazník pro učitelky mateřské školy

1. Měla by mít učitelka mateřské školy znalosti o různých náboženstvích?
2. Měla by seznamovat děti s různými náboženskými tradicemi? (např. svátky, rituály, kultura...)
3. Měla by vědět o víře svěřených dětí?
4. Máte problém přijmout dítě jiné národnosti či vyznání?
5. Zajímáte se více o rodinu tohoto dítěte?
6. Nechala byste věřící dítě se pomodlit? (např. před jídlem,...)
7. Zajímá vás problematika světonázorové orientace?
8. Cítíte se být odborně připravena svými znalostmi v této problematice?
9. Využila byste možnosti vzdělávání v této oblasti? Jaké? (můžete zaškrtnout více možností)

9.2 Dotazník pro rodiče

1. Měla by mít učitelka mateřské školy znalosti o různých náboženstvích?
2. Měla by seznamovat děti s různými náboženskými tradicemi? (např. svátky, rituály, kulturou...)
3. Vadilo by vám, kdyby se učitelka s dětmi v mateřské škole modlila?
4. Zná vaše dítě nějakou modlitbu?
5. Navštěvujete s dítětem kostel?
6. Měla by učitelka vědět o víře svěřených dětí?
7. Kdybyste měla volbu, zapsala byste své dítě do církevní školy?
8. Kolik dětí je ve vaší rodině?

Při návrhu jednotlivých položek a sestavování dotazníku jako celku jsem se držela těchto pravidel: (Chrásková, 2007)

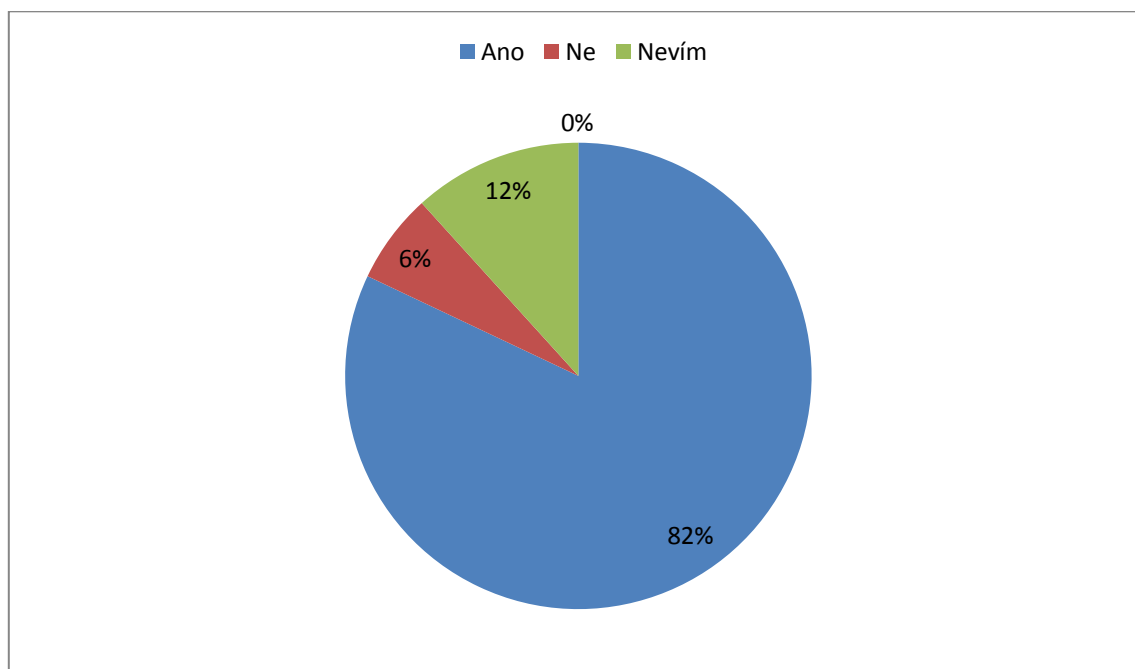
- položky v dotazníku musí být jasné a srozumitelné
- formulace otázek musí být jednoznačná

- položky v dotazníku by měly zjišťovat jen nezbytné údaje
- položky nesmí být sugestivní
- dotazník by neměl být příliš rozsáhlý
- v úvodu dotazníku by měla být motivace respondenta k jeho vyplnění
- dotazník musí obsahovat jasné pokyny k jeho vyplňování
- při konstrukci dotazníku je třeba dbát na to, aby bylo možno získané údaje snadno třídit
- dotazník by měl splňovat validitu, reliabilitu a praktičnost

10. Vyhodnocení dotazníkového šetření

10.1 Dotazník pro učitelky mateřské školy

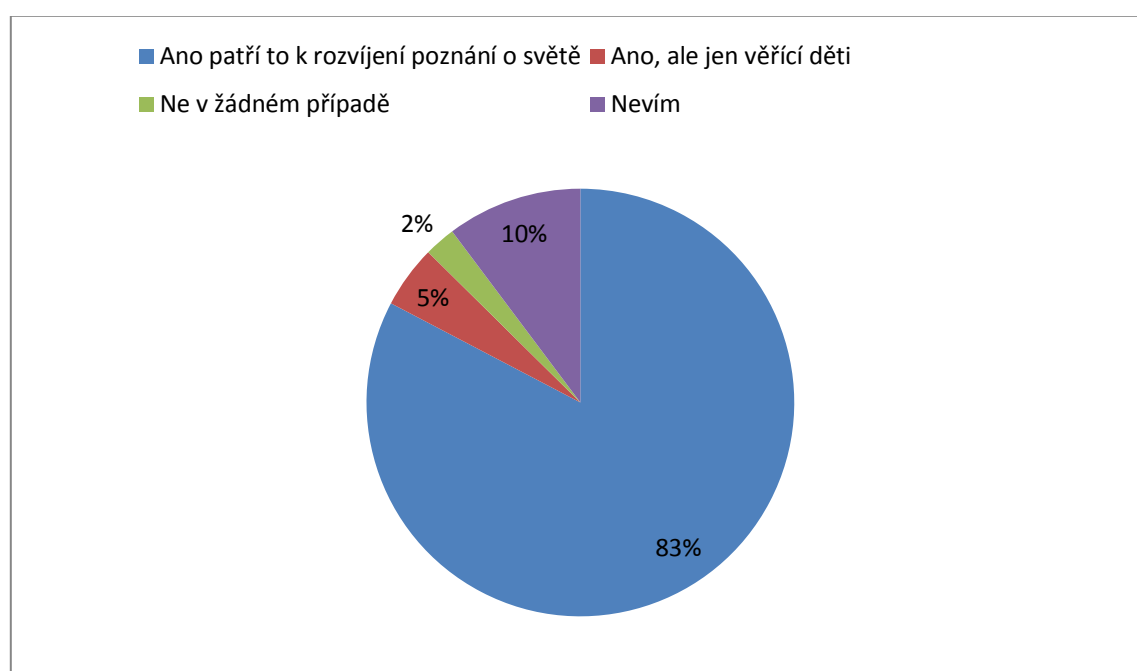
Otázka č. 1: Měla by mít učitelka mateřské školy znalosti o různých náboženstvích?

Učitelky mateřské školy se v 82 % shodly na kladné odpovědi k otázce, že by učitelka mateřské školy měla mít znalosti o různých náboženstvích. ANO odpovědělo 105 ze 127 dotazujících. Odpověď NE zvolilo pouze 7 dotazujících a odpověď NEVÍM 15.

Dá se usuzovat, že učitelky mateřských škol si uvědomují, že vzdělanost i v otázce světonázorové orientace je pro ně důležitá. Respektování světonázorové orientace se neobejde bez určitých znalostí této problematiky. Znalosti základů různých náboženství, svátků a tradic z nich vycházejících, by se měly stát samozřejmostí ve vzdělávání pedagogů na všech stupních škol. O toto vzdělávání učitelky mateřských škol mají zájem, jak vyplývá z hodnocení otázky č. 9.

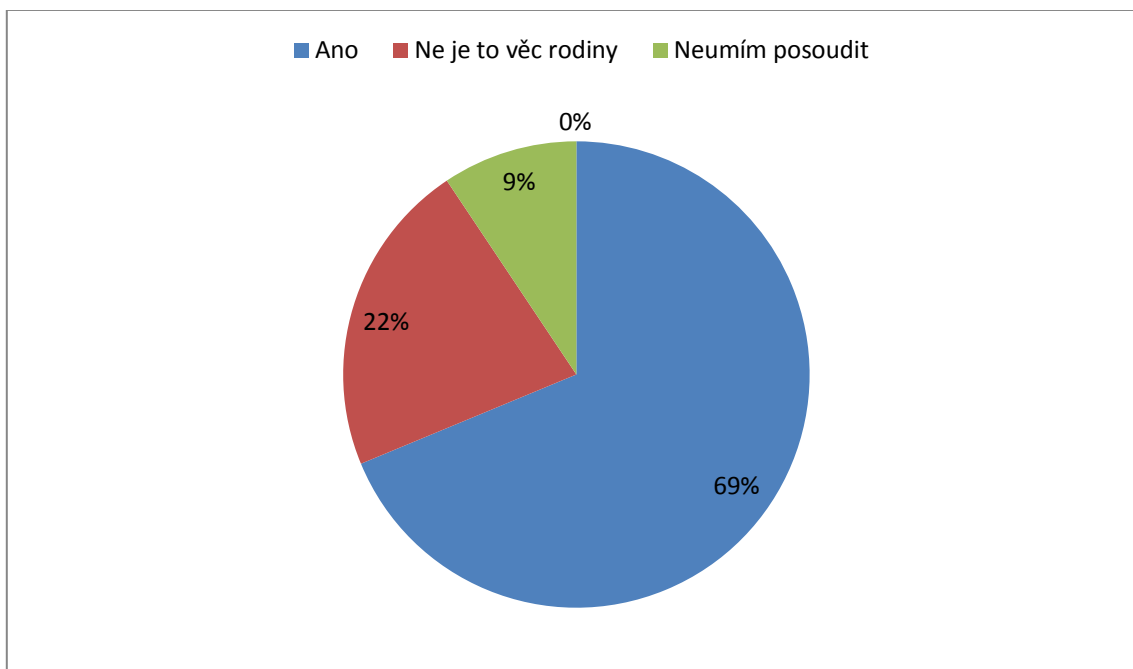
Otázka č. 2: Měla by seznamovat děti s různými náboženskými tradicemi? (např. svátky, rituály, kultura...)

V dnešní době, kdy se naše společnost stává stále více multikulturní, by seznamování dětí s různou národnostní kulturou, náboženskými tradicemi, svátky a rituály mělo být samozřejmostí každého ŠVP. Skoro každou mateřskou školu navštěvují děti jiné národnosti, jiného vyznání. A právě vzdělaná učitelka v této oblasti může obohacovat znalosti všech dětí. Podle odpovědi v dotazníku si toto uvědomuje většina 105 ze 127 dotazovaných učitelek, což je velkým přínosem pro interkulturní výchovu. Že se tato problematika týká pouze věřících dětí, odpovědělo 6 učitelek, nevím 13 učitelek a pouze 3 učitelky z celkového počtu byly rezolutně proti seznamování dětí s různými

náboženskými tradicemi. Je nutno si uvědomit, že i činnosti, které provádíme velice často, vycházejí z různých náboženství (např. cvičení jógy, tai-chi, staročeské zvyky, pohádky...).

Otázka č. 3: Měla by vědět o víře svěřených dětí?

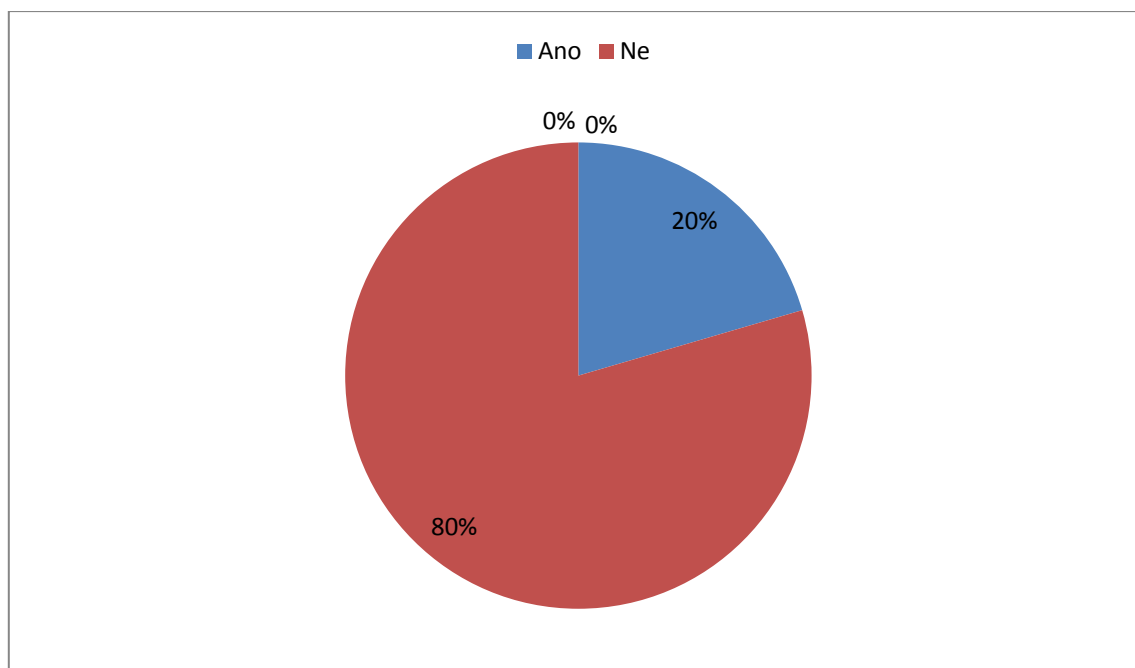

88 učitelek, což je 69 % si myslí, že by měly vědět o víře svěřených dětí. Velice záleží na důvěře, vztahu a spolupráci mezi rodinou a mateřskou školou. Ponejvíce však na přístupu učitelky k dítěti a získání si důvěry rodičů. Záleží na rodičích, zda svěří informace o své víře učitelce.

Častěji se tak stává, když mají rodiče nějaké požadavky k respektování (např. stravovací, v odívání...) vycházející z jejich náboženství.

Že je to pouze věc rodiny, odpovědělo 28 učitelek (22 %). Tuto problematiku neumělo posoudit 12 učitelek (9,3 %).

Otázka č. 4: Máte problém přijímat dítě jiné národnosti či vyznání?

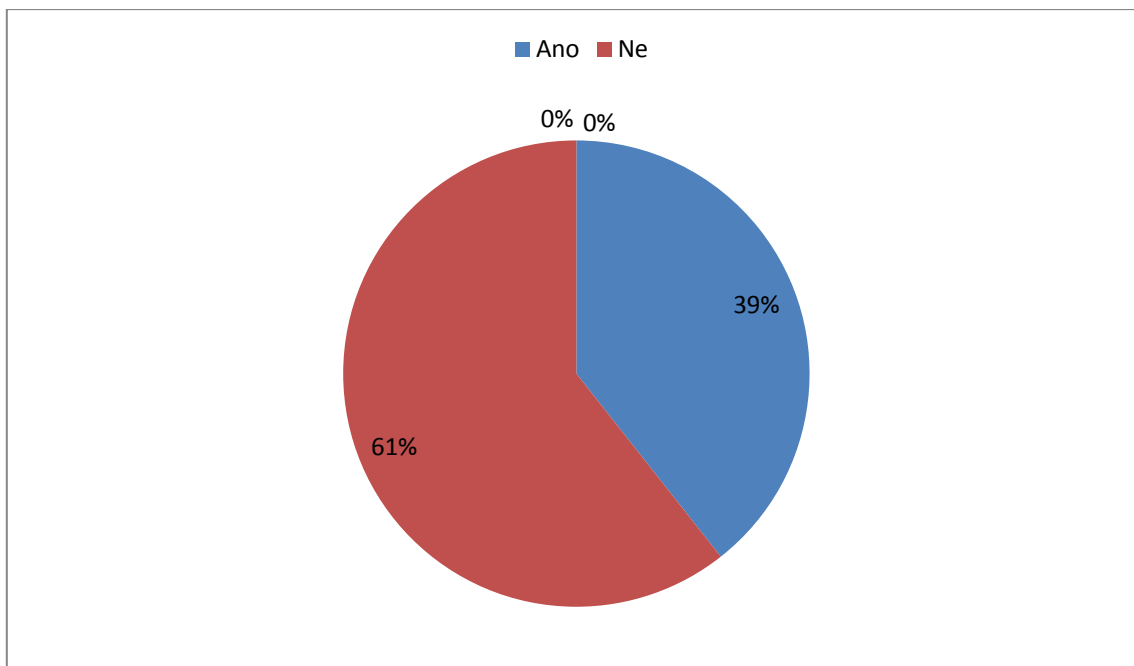
Velmi pozitivním zjištěním bylo, že učitelky mateřské školy v 101% nemají problémy přijímat dítě jiné národnosti, či vyznání. U odpovědi ANO jsem chtěla zdůvodnit, PROČ tento problém učitelky mají. Zde jsou nejčastější odpovědi:

- Obávám se konfliktu s rodiči, jejich názory.
- Bojím se, abych jej citově nezranila.
- Bojím se konfliktu.
- Neznalost náboženství a rituálů.
- Nedostatek znalostí.
- Právě proto, že se stalo, že jsem neměla hlubší poznání o jejich náboženství.
- Kdyby bylo více dětí ve třídě různého náboženství, nevěděla bych jak k nim přistupovat.
- Nejsem si jistá svým přístupem.

Z 26 odpovědí ANO, pouze 19 svou odpověď zdůvodnilo.

Učitelky, které odpověděly ANO na tuto otázku, si uvědomují, že problémy s přijímáním dítěte jiného světového názoru jsou podmíněny právě jejich neznalostí této problematiky.

Otázka č. 5: Zajímáte se více o rodinu tohoto dítěte?

O rodinu dítěte jiné národnosti či vyznání se více nezajímá 77 učitelek (61 %), které na tuto otázku odpovědělo NE. Tři z nich tento svůj postoj ještě zdůvodnily a to takto:

- Z časových důvodů.
- Využívám pouze předané informace rodinou.
- Ke všem přistupuji stejně.

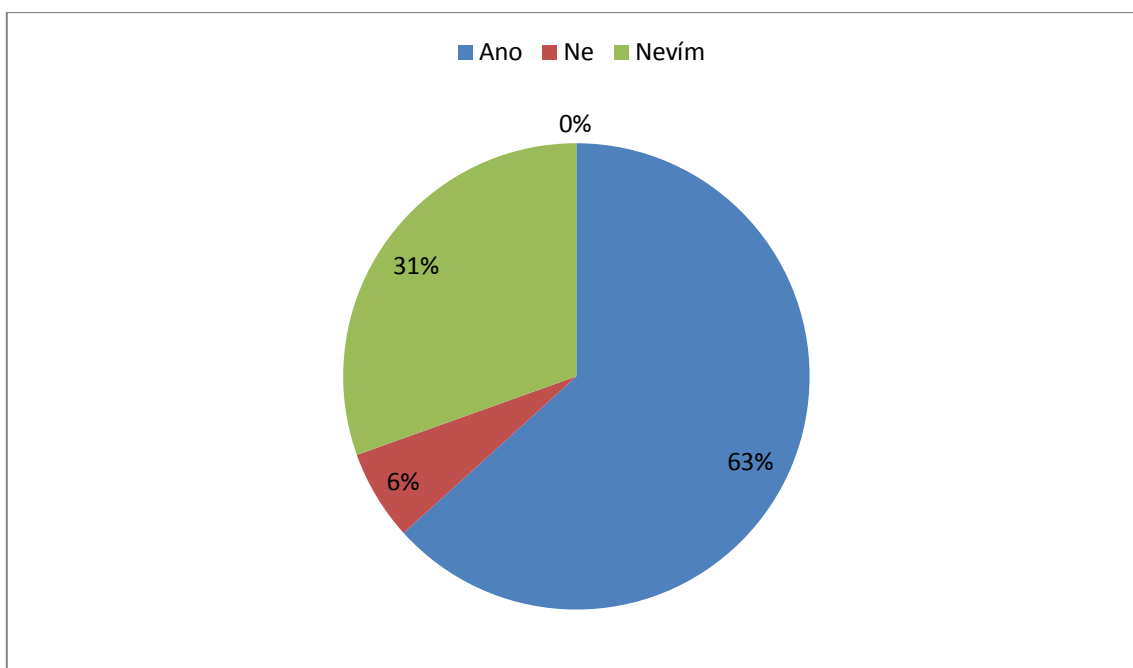
Zdůvodnění PROČ jsem však vyžadovala pouze u odpovědi ANO. V tomto případě svou kladnou odpověď zdůvodnilo všech 50 učitelek (39 %). Uvedené odpovědi jsou seřazené podle jejich četnosti:

- Získat nové znalosti. (9)
- Zajímají mne jejich rituály a zvyky. Mohou je přenést do MŠ a tím obohatit ostatní děti. (9)
- Zajímají mne jejich rituály a zvyky. (7)
- Chci být jednotná s rodiči. (5)
- Získat nové informace. (5)
- Získat nové poznatky. (3)
- Chci vědět vše důležité. (3)

- Abych neudělala chybu z neznalosti.
- Zajímá mě to.
- Abych předešla k případným nedorozuměním.
- Zajímám se o odlišné kultury.
- Vlastně osobní studium.
- Chci vědět, jak k dítěti přistupovat např. košer jídlo, jiné tradice, zvyklosti, jazyková bariéra.
- Každá rodina je přece jiná a proto je dobré vědět znát, jak to v ní funguje. Samozřejmě v rámci společenských norem a slušného chování.
- Protože je vhodné mít povědomí o tom, jak se žije jinde, jaké zvyky a tradice se dodržují. To samé je třeba učit i děti.

Vepsaná odpověď jednotlivých respondentů se stala v internetovém dotazníku automaticky nabídkou pro ostatní. Její výběr byl zvolen jednoduchým kliknutím na ní.

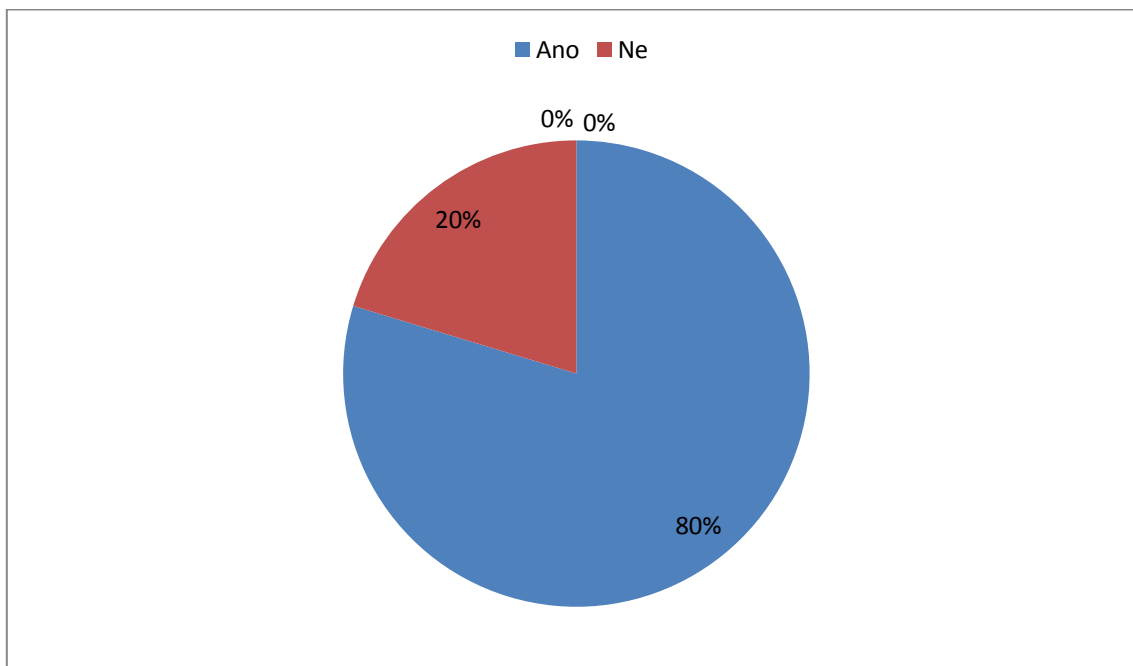
Otázka č. 6: Nechala byste věřící dítě se pomodlit? (např. před jídlem...)

Individuální přístup ke každému dítěti vede k respektování jeho osobnosti. Zda patří či nepatří modlitba do mateřské školy, bylo šetřeno i v dotazníku pro rodiče.

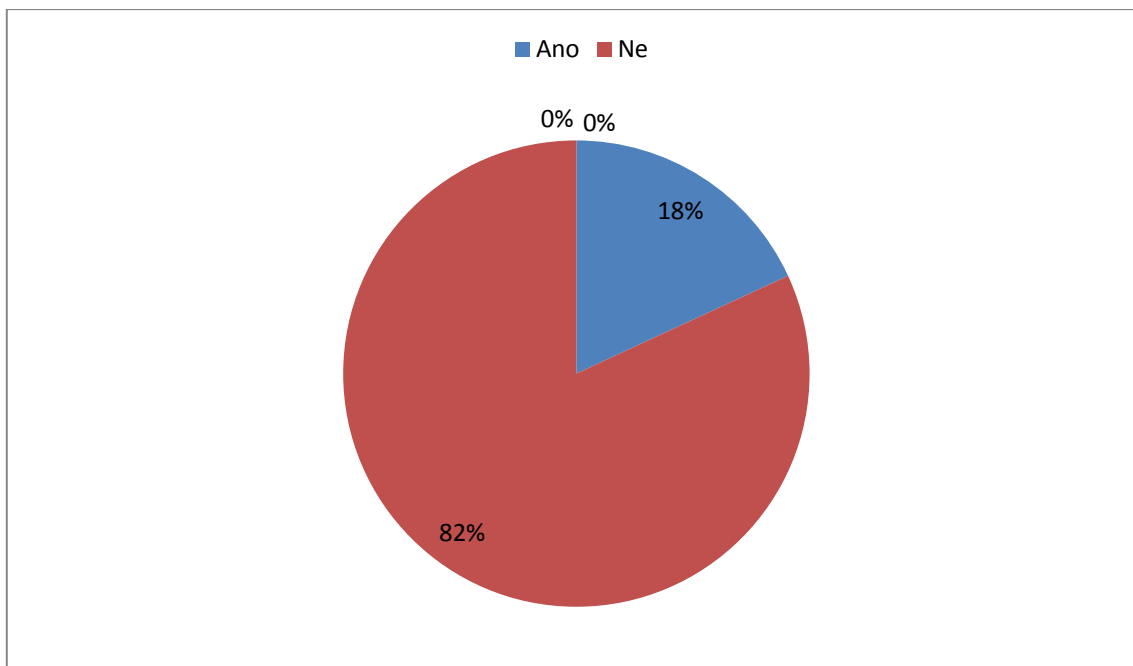
Můj názor je ten, že učitelka v klasické mateřské škole by se společně se všemi dětmi modlit neměla, ale osloví-li jí dítě, jestli se může pomodlit, měla by si uvědomit, zda je schopna toto jeho chování ostatním dětem adekvátně vysvětlit, aby nedošlo k neadekvátnímu chování ostatních k tomuto dítěti. Domnívám se, že umožnění věřícímu dítěti se v mateřské škole pomodlit souvisí s respektováním nejen světonázorové orientace rodiny tohoto dítěte, ale k respektování jeho osobnosti. Můj názor je totožný s počtem 81 učitelek mateřské školy (63,28 %). Odpověď NE uvedlo pouze 8 učitelek (6,25 %) a NEVÍM 39 učitelek (30,47 %). U odpovědi na tuto otázku není patrné, do jaké míry vycházejí odpovědi ze zkušeností učitelek. Byla by to další zajímavá otázka do dotazníku.

Otázka č. 7: Zajímá vás problematika světonázorové orientace?

Velice potěšující je zjištění, že 79,69 % učitelek zajímá problematika světonázorové orientace. Jak by toto šetření dopadlo před 10 lety? ANO odpovědělo 102 učitelek, odpověď NE zvolilo 26 učitelek (20,31 %). Z šetření je patrné, že respektování světonázorové orientace a přístup k dětem různé národnosti a náboženství se stává důležitým faktorem v rozvoji interkulturní výchovy ve školách.

Otázka č. 8: Cítíte se být odborně připravená svými znalostmi v této oblasti?

Velký zájem učitelek o světonázorovou orientaci je do značné míry způsoben neznalostí učitelek této problematiky.

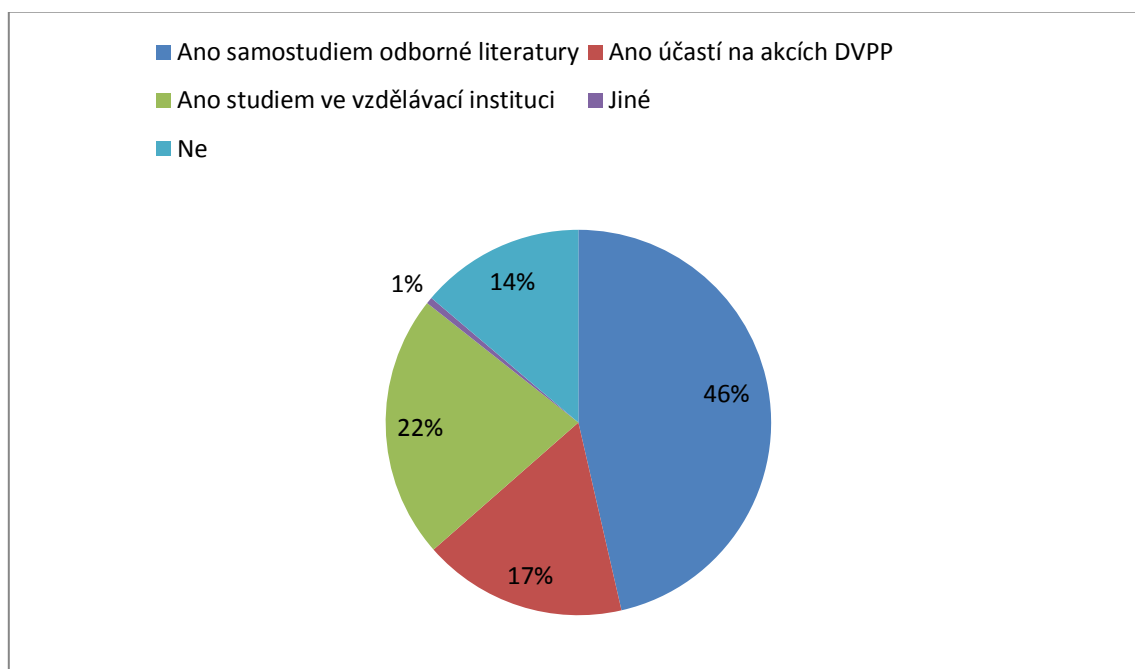
Skoro stejný počet učitelek (104) odpovědělo, že se necítí být odborně připravené svými znalostmi. 50 % uvedlo tyto nedostatky:

- Málo znalostí.
- Nedostatek znalostí.
- Neučili jsme se to.
- Nedostatek informací.
- Neznám tradice náboženství.
- Neznám všechna náboženství.
- Zním jen základní víry a o ostatních nic nevím.
- Neznám podrobně téměř žádné náboženství.
- Nejsem věřící.
- Nevím, jak své znalosti křesťanství co nejlépe přiblížit 3letému dítěti.
- Situaci bych řešila až v případě, kdyby nastala.
- Nepotřebuji to.

- Nikdy jsem se moc nad tímto tématem nezaobírala, v případě nutnosti bych musela...ač nerada vzhledem k jiným potřebám dětí.
- Nejsem na to vůbec připravená.
- Hlavní nedostatek je neznalost a možná i odmítavý postoj k některému náboženství.
- Za svou praxi jsem se ještě nesetkala s věřícím dítětem a jeho rodinou. Pokud by k tomu došlo, musela bych se více touto problematikou zabývat.
- Více se věnuji jiným problematikám pro mne v mé pedagogické praxi, při našem složení dětí v MŠ, důležitějším.

Odborně připravené, v jednom případě ne dostatečně, se cítí 23 (18,11 %) učitelek z celkového počtu 127 dotazovaných.

Otázka č. 9 : Využila byste možnosti vzdělávání v této oblasti?

Nedostatek znalostí vede učitelky mateřských škol k zamyšlení se, jak se v této oblasti dále vzdělávat. Nabídku tvořilo pět odpovědí.

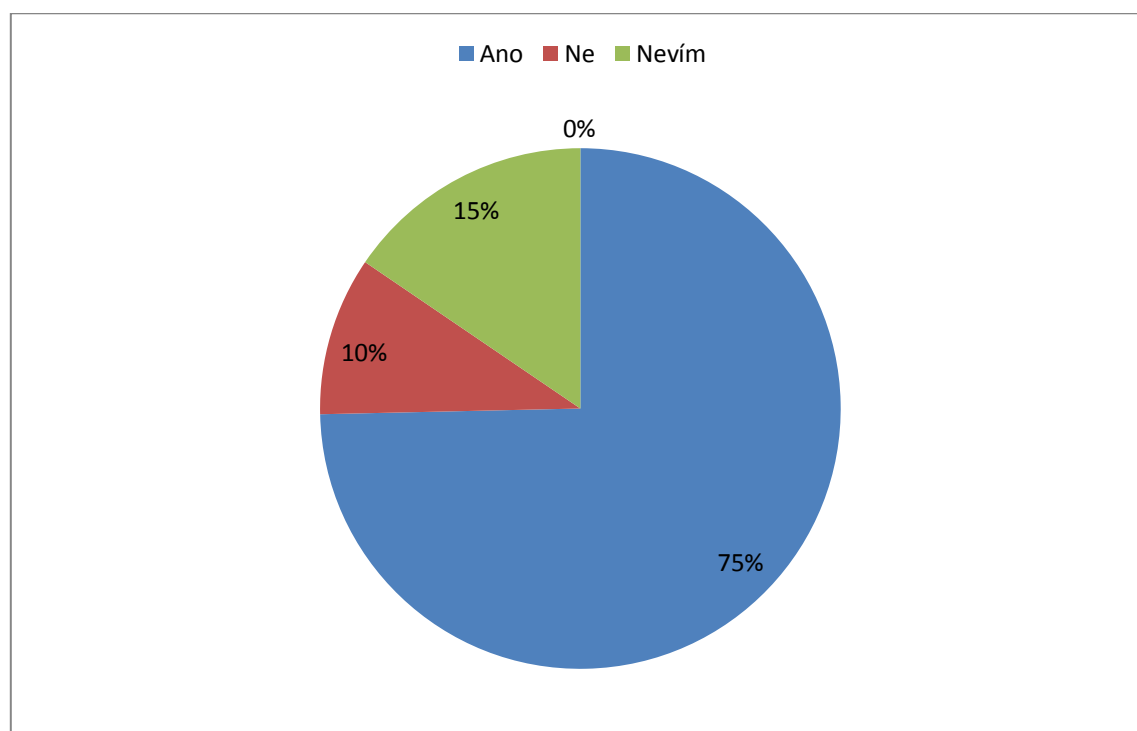
- Samostudium odborné literatury zvolilo 84 učitelek (65,12 %)
- Studiem ve vzdělávací instituci by se dále chtělo vzdělávat 40 učitelek (31,01%)

- Účastí na akcích DVPP by své znalosti chtělo prohlubovat 31 učitelek (24,03%)
Jiné, ale bez uvedení varianty zvolila 1 učitelka a možnosti vzdělávání by nevyužilo 25 učitelek (19,38 %), což odpovídá předcházející otázce, že se cítí být odborně vzdělané v této oblasti.

10.2 Dotazník pro rodiče

Jelikož dotazník neobsahuje zjišťující otázky na víru a náboženství, dá se z odpovědí pouze odhadovat, zda šlo o rodiny věřící či nevěřící. Toto však není předmětem výzkumného šetření, proto tyto otázky nebyly použity.

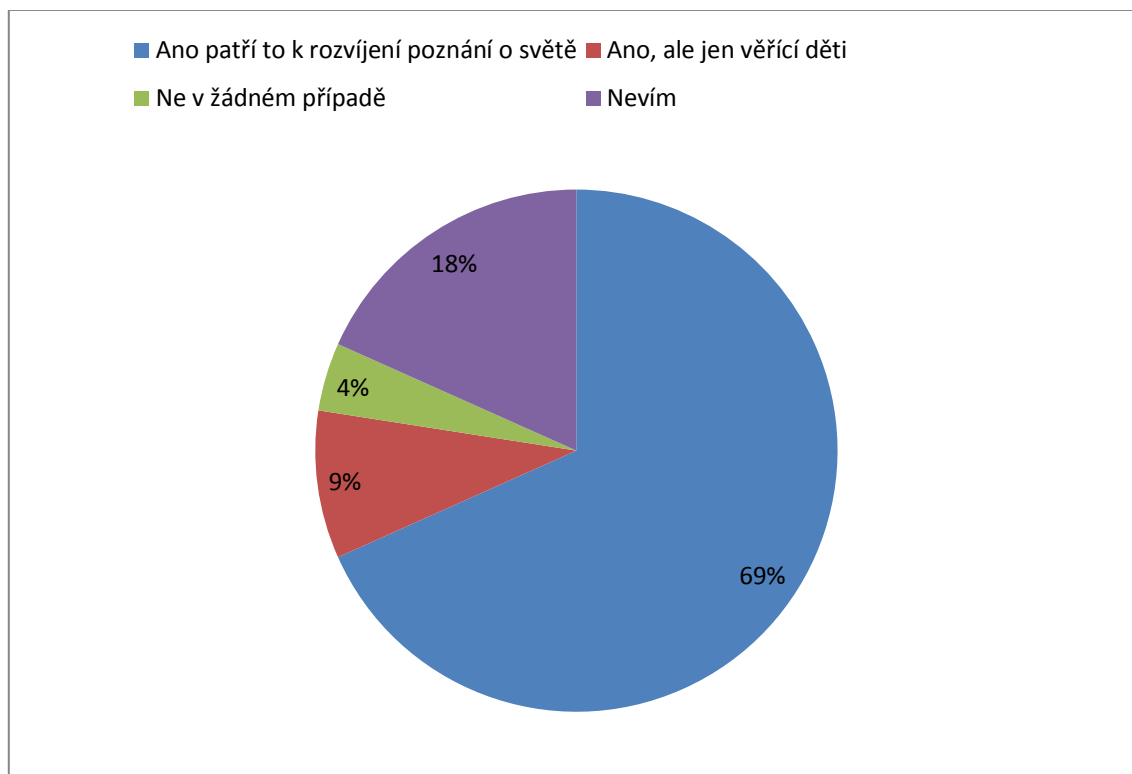
Otázka č. 1: Měla by mít učitelka mateřské školy znalosti o různých náboženstvích?

Z celkového počtu 142 vrácených dotazníků odpověděla ANO na tuto otázku 106 respondentů, což je 75 %, NE 14 respondentů, což je 10 % a NEVÍM 22 respondentů, což dělá 15 %. S většinovou odpovědí se ztotožňuje i můj názor, jelikož se ve své praxi stále více setkávám s rodinami a dětmi různých kultur, národností a náboženství. K respektování těchto odlišností je zapotřebí mít určité znalosti.

Z výsledků vyplývá, že i rodiče požadují odbornou znalost této problematiky u učitelk mateřských škol.

Otázka č. 2: Měla by učitelka mateřské školy seznamovat děti s různými náboženskými tradicemi? (např. svátky, kultura, rituály...)

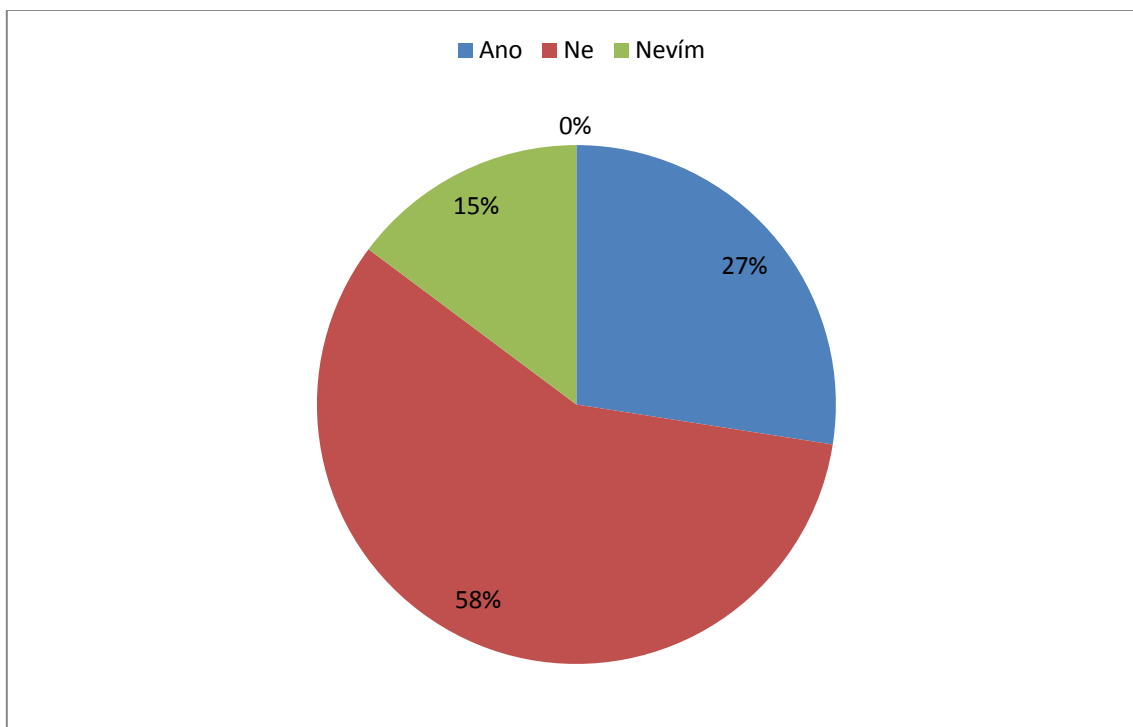
Na tuto otázku z celkového počtu 142 respondentů odpovědělo kladně s dovětkem, že seznamování dětí s různými náboženskými tradicemi patří k rozvíjení poznání o světě 97 respondentů (69 %).

Dva z nich k zaškrtnuté odpovědi přidali ještě výpis svátků a tradic, se kterými by se děti měly v mateřské škole seznamovat. Například slavení vánoc a velikonoce v různých kulturách. Šlo mi hlavně o to, aby si rodiče uvědomili, že slavení různých svátků a rituálů by se mělo respektovat i u minoritních skupin.

Proč právě tyto skupiny či jedinci by se měli podřizovat pouze většinové kultuře? Seznámení s jejich tradicemi, svátky, kulturou obohatí znalosti ostatních dětí a budou přínosem interkulturní výchovy. Poznat kulturu jiné národnosti nebo náboženství nám pomůže lépe poznat i jednotlivce.

Ve své praxi v mateřské škole jsem využila spolupráce rodičů ukrajinského dítěte, kteří pro ostatní děti připravili vánoce podle tradic pravoslavné církve. Ostatní děti byly tímto zážitkem nadšeny i rodiče to brali jako přínos.

Otázka č. 3: Vadilo by vám, kdyby se učitelka s dětmi v mateřské škole modlila?

Odpověď ANO zvolilo 37 respondentů (27 %). K této odpovědi se měli dotazující ještě vyjádřit, proč by jim to vadilo. Odpovědi PROČ uvádím v pořadí jejich četnosti.

- odpověď pouze zaškrtnli a více nerozváděli (7)
- Nejsme věřící. (6)
- Je to věc rodiny. (5)
- Nevím, jaké náboženství by k modlitbě učitelka vybrala. (4)
- Modlitba je intimní záležitost. (2)
- Nevěřící děti neporozumí. (2)
- Každý se modlí jinak. (2)
- Děti ještě nechápou, co je víra v boha.
- Dítě neví, jestli je věřící.

- Nepatří do školky.
- Není důvod ovlivňovat malé děti.
- Možný konflikt mezi vírou v rodině.
- Každý má právo na vlastní víru a není vhodné druhé do víry nutit.
- Nepatří to do výchovy dětí v MŠ.
- Záleží na tom, jak.

Nejčastější odpověď, že by to rodičům nevadilo v 58 %, mne překvapila. Osobně si však myslím, že společné modlení do klasické mateřské školy nepatří.

Učitelka může nechat věřící dítě se v mateřské škole pomodlit a ostatní děti s modlitbou seznámit, ale určitě ne děti nutit společně modlitbu odříkávat.

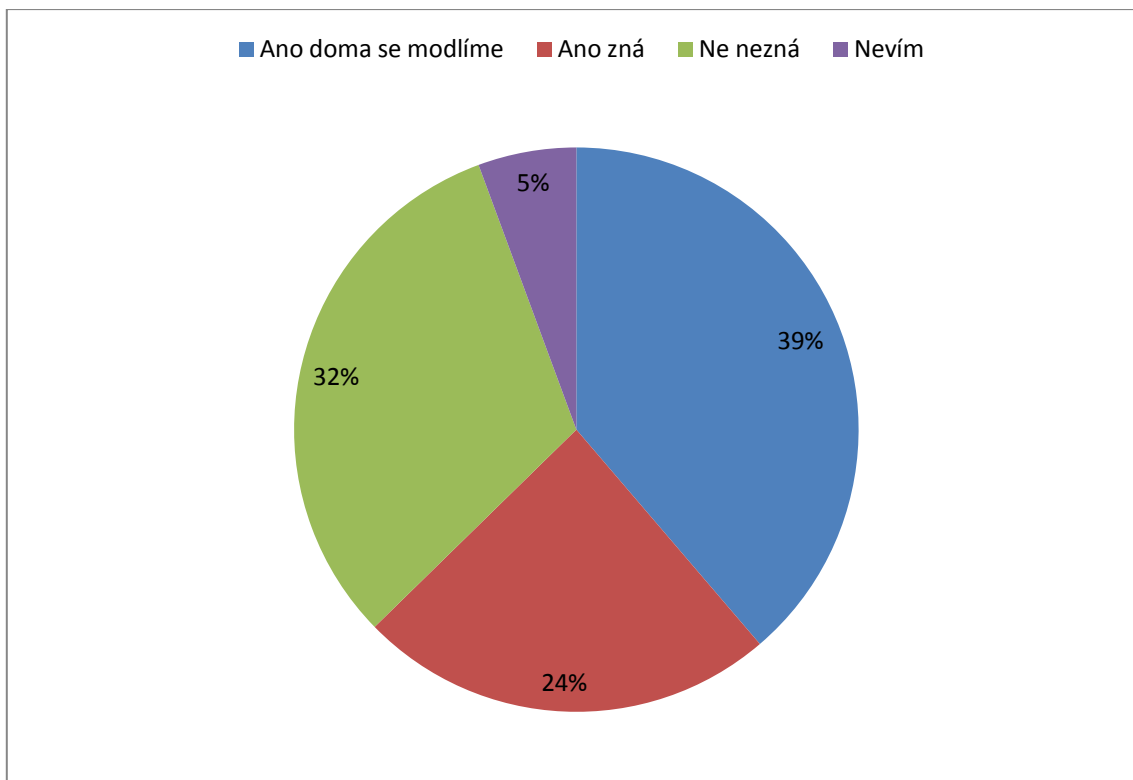
V nakladatelství Česká biblická společnost vyšla velmi pěkná kniha krátkých veršovaných modlitbiček pro děti, které je mohou doprovázet každodenním životem. Uvádím příklad jedné takové modlitby, která se dá použít v mateřské škole i k tématu interkulturní výchovy.

Všem dětem

At' mají čas na hraní, klidné místo na spaní,
plné bříško, teplou náruč, Bože, dětem dej!
At' jsou od nás z vesnice nebo bydlí v Africe,
dětem ze všech koutů světa, Bože, požehnej

Námítku, že se v básničce vyskytuje slovo bůh, bych se snažila vyvrátit tím, že skoro v každé vánoční koledě, které zpívají nebo poslouchají na vánoce většiny rodin, se také slovo bůh objevuje a nikdo se nad tím nepozastavuje.

Otázka č. 4: Zná vaše dítě nějakou modlitbu?

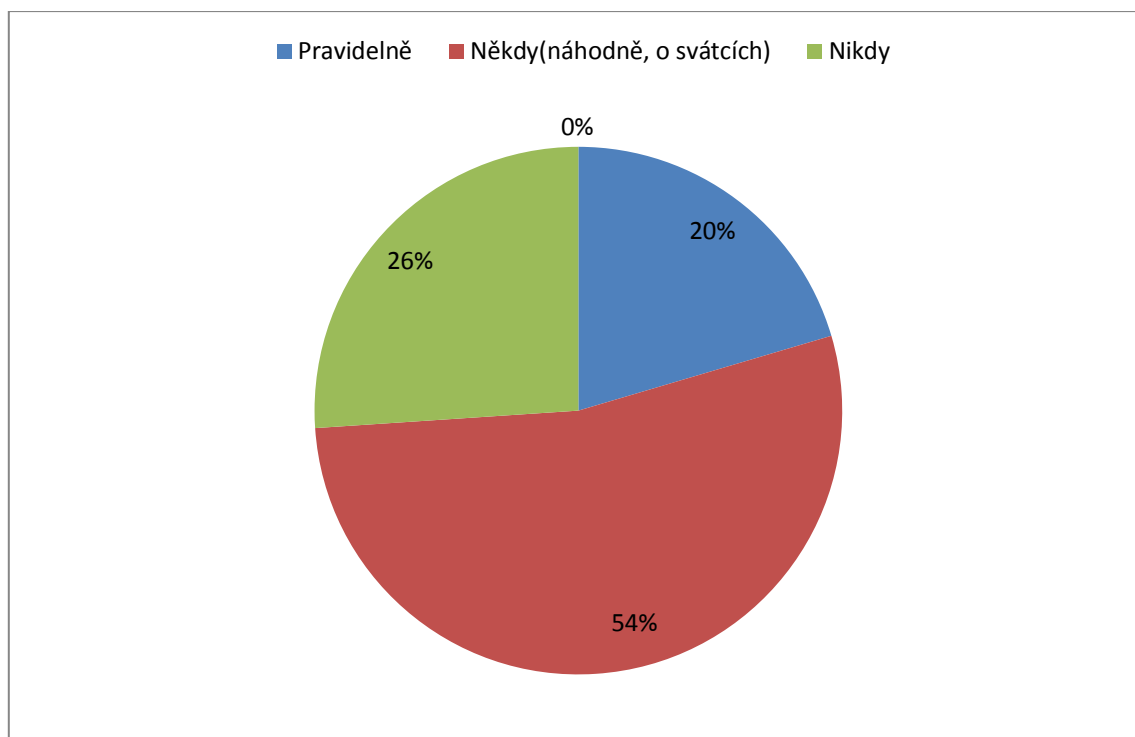
S dětmi se doma modlí 55 dotazujících (41 %) a 34 dětí zná nějakou modlitbu (25 %). Z těchto odpovědí by se dalo usuzovat, že většina rodin byla věřících.

Ze své vlastní zkušenosti však vím, že jako malé dítě jsem s babičkou večer odříkávala modlitbu „Andělíčku můj strážníčku...“ a navštěvovala v neděli kostel, moje rodina však věřící nebyla.

Odpověď NEVÍM u 1% mne přivedla k myšlence, že ani já nevím, zda mé dítě zná, či nezná nějakou modlitbu.

Tato otázka se stala dalším tématem k večernímu povídání se svým synem.

Otázka č. 5: Navštěvujete s dítětem kostel?

Úsudek z předcházejících odpovědí, že většina respondentů byly věřící rodiny, by se odpovědí na tuto otázku dal vyvrátit.

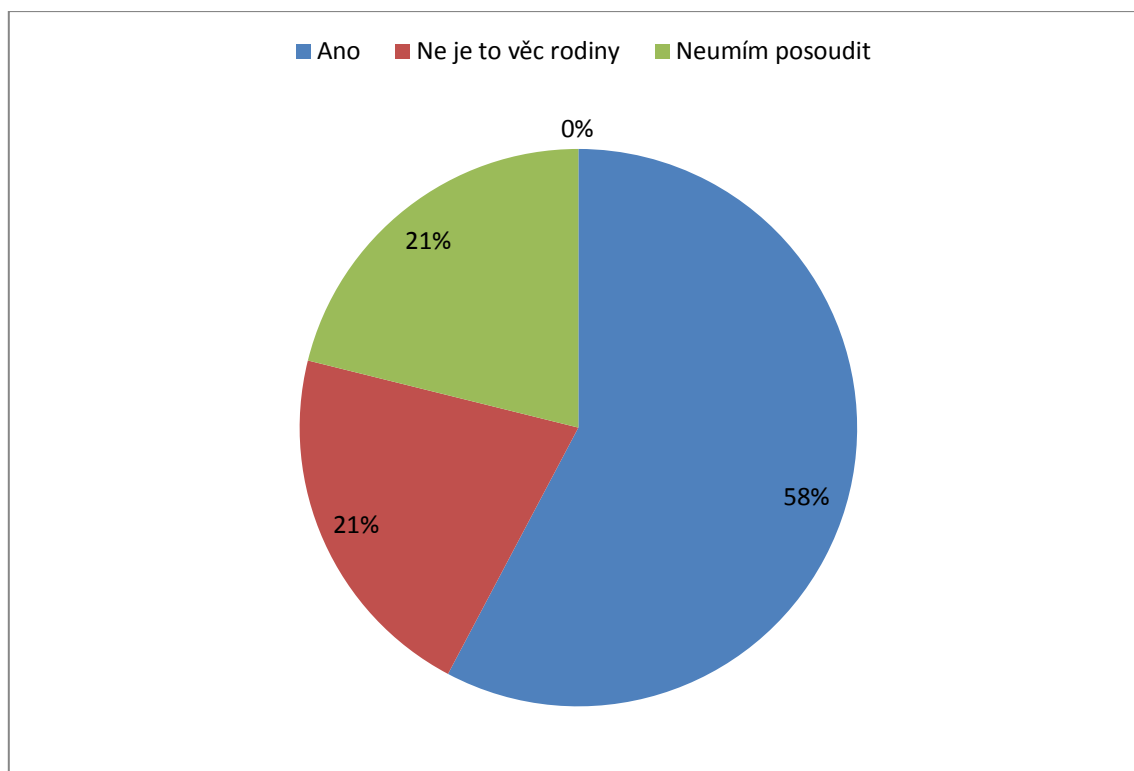
Většina lidí si mylně myslí, že věřící lidé navštěvují, ba dokonce musí navštěvovat kostel.

Z této mylné domněnky i mě vyvedl rozhovor s několika věřícími rodinami, jejichž členové do kostela nechodí, dokonce nemají pokřtěné své děti. Toto jsou záležitosti, které se liší náboženstvím a církví, kterou dotyční vyznávají. Návštěva kostelů se stala v dnešní době i turistickou atrakcí a módním hitem, kdy např. rodiny navštěvují půlnoční mši o Štědrém dnu.

Také v dotazníku na tuto otázku odpovědělo nejvíce rodin 76 z celkového počtu, že navštěvuje kostel NĚKDY (náhodně, o svátcích...).

Pravidelně navštěvuje kostel se svým dítětem 29 rodin a NIKDY nebylo v kostele 37 dětí z dotazovaných rodin.

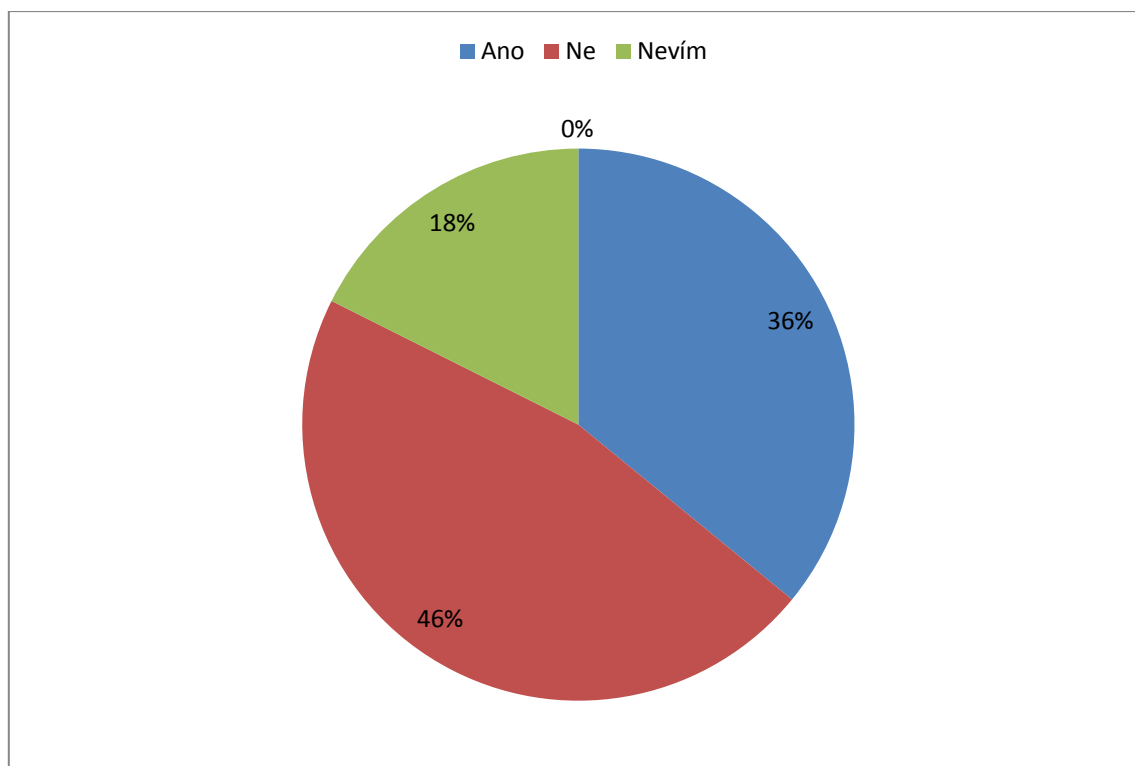
Otázka č. 6: Měla by učitelka vědět o víře svěřených dětí?

Odpověď na tuto otázku mne také překvapila. Předpokládala jsem, že většina rodičů bude zastávat názor, že VÍRA JE VĚC RODINY. Tuto variantu zvolilo pouze 21%, stejný počet, zvolilo variantu, NEUMÍM POSOUDIT.

Zbývajících 58 % si myslí, že by učitelka měla vědět o víře svěřených dětí. Vysvětlují si to změnou přístupu rodičů k mateřské škole. Partnerská role rodičů ve vztahu k mateřské škole je dnes považována za přirozenou. Vstřícné vztahy a spolupráce mezi oběma stranami přispívají ke kvalitě výchovné a vzdělávací péče o děti předškolního věku. Tento fungující vztah, vytvořený na vzájemné důvěře a spolupráci, je nejvýznamnější právě v přístupu k dítěti. Zda nám tuto informaci rodiče svěří, je pouze na nich a my musíme jejich rozhodnutí respektovat. V jednom dotazníku bylo uvedeno, že se to učitelka prostřednictvím dítěte dříve nebo později stejně dozví, což je také pravda. Je však na ní, aby s touto informací citlivě zacházela a nikde a nikomu ji nezveřejňovala.

Otázka č. 7: Kdybyste měli volbu, zapsali byste své dítě do církevní mateřské školy?

Své dítě by do církevní mateřské školy přihlásilo 36 % rodičů z celkového počtu 142 dotázaných. Otázka však zněla, „kdybyste měli volbu“. Bohužel rodiče tuto volbu ve většině měst České republiky nemají, jak je patrné z tabulky Českého statistického úřadu, je církevních mateřských škol velmi málo.

Nejvíce jich je na území Prahy, v ostatních krajích se počet pohybuje od 0 do 5. Církevní mateřskou školu pro své dítě nevyhledává 46 % a 18 % neví, což může být způsobeno právě nedostatkem těchto institucí.

Alternativou věřících dětí, které navštěvují běžnou mateřskou školu, bývají často nedělní školičky při kostelech nebo církevní kluby.

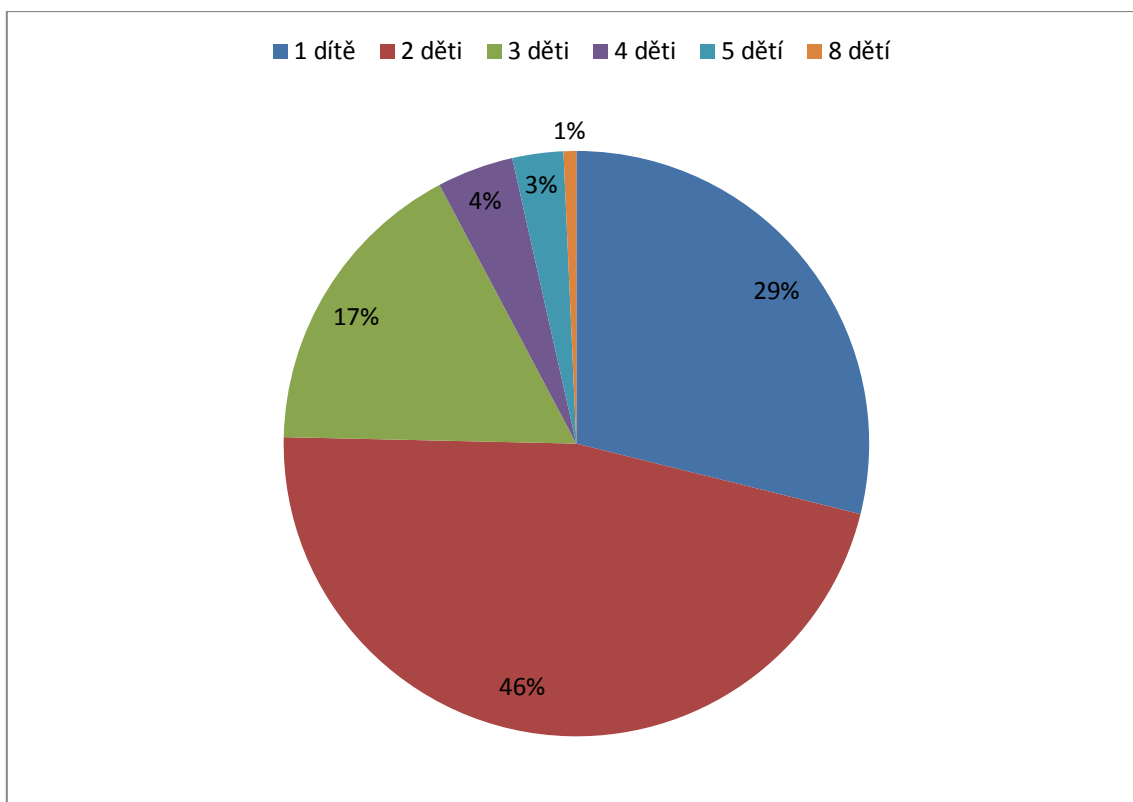
Jeden takový jsem také navštívila a práce s dětmi v tomto klubu se mi velmi líbila. Sdružují děti všech věkových kategorií a program je přizpůsoben věku. Náboženství je praktikováno hrou, písničkami, prací s obrázky.

Předškolní vzdělávání ve školním roce 2010/11

U k a z a t e l	Počet
Mateřské školy celkem	4 880
v tom :	
s celodenní péčí	4 870
s polodenní péčí	84
s internátní péčí	7
Mateřské školy - MŠMT	8
- obcí	4 638
- kraje	77
- soukromé	126
- církevní	31
Třídy mateřských škol celkem	13 988
v tom :	
s celodenní péčí	13 880
s polodenní péčí	98
s internátní péčí	10
Děti zapsané v mateřských školách celkem	328 612
v tom :	
s celodenní péčí	327 377
s polodenní péčí	1 045
s internátní péčí	190
Z celku děti postižené	9 236
z toho dívky s postižením	3 108
Z celku děti ve školách pro děti se SVP*)	3 303
Děti zapsané v mateřských školách - MŠMT	157
- obcí	319 789
- kraje	2 626
- soukromých	4 893
- církevních	1 147
Děti - počet dívek	157 799
Učitelé (přepočtení na plně zaměstnané)	25 736,8

Zdroj: ČSÚ ČR 2011

Otázka č. 8: Kolik dětí je ve vaší rodině?

Tato zjišťující otázka je uvedena pouze pro přehled, že ze 142 rodin, které se zúčastnily dotazníkového šetření, se tato problematika respektování světonázorové orientace týká 297 dětí. V průměru připadají na každou rodinu 2 děti, což je i dlouhodobý průměr v České republice. Uvedené počty dětí v dotaznících:

1 dítě	41
2 děti	66
3 děti	24
4 děti	6
5 dětí	4
8 dětí	1

10.3 Závěrečné shrnutí dotazníkového šetření

Dotazníky byly aplikovány, jako metoda empirického výzkumu. Pro malé množství vyplněných dotazníků nelze jeho výsledky přeceňovat.

Sestaveny byly tak, aby otázky na sebe navazovaly a jedna podmiňovala tu další. V obou variantách dotazníků se shodovalo několik stejných otázek. Šlo o otázky 1, 2, 3. Odpovědi na všechny tři otázky se ve většinové odpovědi shodovaly, jak u respondentů učitelek mateřské školy, tak u rodičů předškolních dětí navštěvujících mateřskou školu. Procentuálně se lišily maximálně v průměru pouhých 10 %.

Z výsledků vyplývá, že obě skupiny se shodují v názoru na vzdělanost učitelek mateřské školy v oblasti různých náboženství, v tom, že by učitelky mateřské školy měly tyto znalosti mít.

Shodují se také, že by učitelky mateřské školy měly děti seznamovat s různými náboženskými tradicemi, jelikož to patří k rozvíjení poznání o světě.

V odpovědi, že by učitelka mateřské školy měla vědět o víře svěřených dětí, se ve většině odpovědí obě skupiny respondentů také shodují.

Z těchto zjištění by se dalo předpokládat, že spolupráce rodiny a mateřské školy v respektování světonázorové orientace je na dobré cestě.

11. Zhodnocení hypotéz

1. Předpokládám, že učitelky mateřské školy nemají zábrany přijímat děti z rodin s různou světonázorovou orientací.

Tato hypotéza byla potvrzena, což dokazují odpovědi na otázku č. 4. Profese učitelky mateřské školy předpokládá nezaujatost vůči žádnému dítěti jakékoliv národnosti nebo náboženské příslušnosti. Je však důležité připomenout, že stanovená hypotéza vychází z předpokladu, že učitelky mateřské školy nemají možnost zjišťovat světonázorovou orientaci rodiny, ale pouze záleží na rodičích, zda jim tuto informaci sdělí. Zda jim tuto informaci sdělí hned při přijímání dítěte, nebo až v průběhu docházky, nebo nesdělí vůbec.

2. Předpokládám, že učitelky mateřské školy se necítí být odborně připravené v oblasti různých náboženství a národnostních kultur.

Tato hypotéza byla také potvrzena (otázka č. 1,7,8,9). Učitelky mateřské školy si uvědomují, že by měly mít znalosti různých náboženství, ale jelikož mají těchto znalostí nedostatek, jsou vstřícné k dalšímu vzdělávání v této oblasti.

3. Domnívám se, že rodiče považují seznamování dětí s tradicemi, zvyky a svátky vycházejících z různých náboženství a kultur za součást vzdělávání.

Tato hypotéza byla také potvrzena (otázka č. 2). Většina rodičů chápe seznamování dětí s různými náboženskými tradicemi za součást rozvíjení poznání o světě. Děti se prostřednictvím tradic, svátků a rituálů dozvědí informace o svých spolužácích jiné národnosti nebo náboženství. Vzájemné poznávání obě skupiny sbližuje a obohacuje o další poznatky.

12. Závěr

Cílem diplomové práce bylo získat názory učitelek mateřských škol a rodičů předškolních dětí na problematiku světonázorové orientace. Z výsledků šetření je patrné, že obě skupiny si uvědomují, že tato problematika se týká také mateřské školy. Zde se děti stále častěji setkávají s dětmi jiné národnosti, kultury a náboženství. Poprvé se zde učí respektovat jinakost a učit se chápat odlišnosti.

Hlavním nedostatkem, který byl zjištěn při dotazníkovém šetření, jsou velmi malé znalosti v oblasti světonázorové orientace u učitelek mateřských škol, které ony samy připouštějí a jsou si jich vědomy. Přínosem však je zjištění, že většina z nich se chce dále vzdělávat a své znalosti prohlubovat a obohacovat o nové poznatky. Bylo by příhodné více spolupracovat s rodiči těchto dětí, které učitelkám mohou předat významné teoretické informace a děti obohatit o praktické zkušenosti. Využít spolupracující rodiče k přípravě jejich typické slavnosti, pozvat je na besedu s dětmi.

Mateřská škola by měla vytvářet takové prostředí, aby rodiče o tuto spolupráci měli zájem, aby dokázali sdílet učitelkám své přání i požadavky. Vstřícný přístup učitelek a zájem prolomí veškeré bariéry a škola a rodina, tak vytvoří jednotné působení na děti. Toto by bylo ideální řešení, ke kterému má většina škol daleko. Často spolupráce s rodiči vázne již na základním předávání informací. A to nejen ze strany rodičů, ale bohužel i učitelek.

Z dotazníkového šetření je patrné, že velká část učitelek nepovažuje za důležité zajímat se více o rodinu dítěte, které je jim svěřeno a to se jednalo o dítě věřící nebo jiné národnosti. Domnívám se, že učitelka mateřské školy by se měla zajímat o rodinné prostředí každého dítěte. Může tak nejen přispět k respektování odlišností, ale také předejít případnému týrání nebo zneužívání dítěte.

Reakce učitelek je taková, že při počtu 25 dětí na třídě se toto nedá zvládnout. A jsme opět u palčivého problému velkého počtu dětí na třídách, který nás provází v každodenní práci s dětmi. Která z učitelek zvládne individuální přístup ke každému dítěti v tomto počtu, kde je čas na rozhovor s dítětem a s jeho rodiči? Nárůst dětí minoritních skupin vyžaduje ještě více individuální přístup učitelky a tím pádem je potřeba snížit počet dětí ve třídě.

Pro zajímavost zde uvádím příspěvek rozhovoru s muslimskou maminkou, která mi na otázku, jaké má požadavky na mateřskou školu vyplývající z jejich světonázorové orientace, odpověděla takto:

„Z důvodu individuálního přístupu k dětem jsme pro svou dceru vybrali soukromou mateřskou školu, kde sice platíme vysoké školné, ale paní učitelka dokáže mou dceru vždy vyslechnout, když jí chce sdělit své zážitky z našich oslav, které se liší od ostatních dětí. Naše požadavky týkající se stravování a nehraní na hudební nástroje jsou respektovány. Přínosem je i to, že se v této školičce sešly děti více národností. Vzdělanost učitelky v této oblasti je velice důležitá. A hlavně rodiče jsou v této školce vždy vítáni, a spolupráce rodičů na společných akcích, je vzorem pro chování a spolupráci dětí.“

Jiný názor na tuto problematiku a zodpovězení stejné otázky jsem získala od rodiny hlásící se k judaismu:

„Nejsme ortodoxní židé, proto náš syn může navštěvovat běžnou mateřskou školu. Bohužel židovská mateřská škola, jestli se nemýlím, je pouze v Praze a Brně, což je pro nás daleko. Jelikož je manželka doma s mladší dcerou, necháváme našeho syna často doma, hlavně o Šabatu a oslav v mateřské škole, které my neslavíme. Košer jídlo striktně nedodržujeme, ale přesto vyzvedáváme našeho syna před obědem, takže na mateřskou školu žádné zásadní požadavky nemáme. Vše se snažíme korigovat sami.“

Realizace diplomové práce byla pro mne velmi obohacující zkušenost a přínosem z hlediska teorie i praxe.

Navštívila jsem zajímavá místa, seznámila se s lidmi, odborníky svého oboru, přečetla mnoho knih, dopátrala se nových poznatků.

Teď mi ještě zbývá veškeré své získané poznatky přenést do praxe. Důležité je, že se změnil můj přístup k dětem jiné národnosti. Dokážu se více vcítit do jejich prožitků, pracuji s nimi individuálně a hlavně pomaleji, obohacuji jejich slovní zásobu s prací nad obrázky, spolupracuji více s rodiči. Svým přístupem se snažím působit i na ostatní učitelky a personál mateřské školy.

Zjistila jsem, že problematikou respektování světonázorové orientace se zabývá literatura a odborné články více z hlediska národnostních kultur (v dnešní době na školách velmi rozšířený pojem multikulturní výchova) než z hlediska náboženství.

Pojednání o náboženských otázkách dětí v mateřské škole se v odborné literatuře nebo člancích často nevyskytuje. Napsala jsem návrh zabývat se touto problematikou do nejčtenějšího časopisu učitelkami mateřských škol, Informatoria. Bylo mi odpovězeno, že je to dobrý nápad a nabídnuta spolupráce.

Na základě vypracované práce a získaných odpovědí na hypotézy, lze doporučit:

- více propagovat nabídku vhodné literatury učitelkám MŠ
- zajištění dalšího vzdělávání s touto problematikou (úkol pro centra dalšího vzdělávání)
- do studijních plánů středních a vysokých škol začlenit okruhy respektování světonázorové orientace
- více spolupracovat s rodiči minoritních skupin a zapojit je do dění v MŠ
- snížit počet dětí ve třídě, aby byl realizovatelný individuální přístup ke všem dětem, hlavně k dětem a rodinám minoritních skupin
- do ŠVP zapracovat i téma světonázorové orientace

Dospěla jsem k závěru, že učitelky mateřské školy i rodiče dětí navštěvující mateřskou školu toto téma zajímá. Chtějí se v této oblasti dále vzdělávat. Rodiče chtějí nechat vzdělávat své děti. Tímto způsobem můžeme přispět k vzájemnému poznávání a respektování odlišností a bezproblémovému soužití všech lidí.

Na závěr bych ráda uvedla citát z 12. století od Bernarda z Clairvaux

„Prohlubujme to, co nás spojuje,
překonávejme to, co nás rozděluje,
uchovávejme to, co nás rozlišuje.“

Použitá literatura

- BLEY, S.; BURKART, M. a spol. *Malý slovník sek.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 143 s. ISBN 80-7192-246-3
- BRUCEOVÁ, T. *Předškolní výchova.* Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-068-5.
- BUCHNEROVÁ, B. *Co máme vědět o sektách.* Praha: Amulet, 1999. ISBN 80-6299-2-3.
- ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování.* Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.
- ČERNÍK, Jan, et al. *S vietnamskými dětmi na českých školách.* Praha: H+H, 2006. s. 221, ISBN 80-7319-055-9.
- DENNY, F. *Islám a muslimská obec.* Praha: Prostor, 1999.
- DURKHEIM, E. *Elementární formy náboženského života,* Praha 2002, Oikoymenh
- EYROVI, L. a R. *Jak naučit děti hodnotám.* Praha: Portál, 2000. 160 s. FERRERO, Bruno. *Vychovávej jako Don Bosco.* 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 143 s. ISBN: 978-80-7367-294-2 (brož.)
- FERRENO, B. *Šťastní rodiče.* Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-937-2.
- FOWLER, W. J., *Stages of Faith. The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning.* Harper: San Francisko, 1995.
- FUNDA, O.A. *Víra bez náboženství.* Praha: Prvokruh, 1994. ISBN 80-901470-1-8.
- GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice.* Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-X.
- GELLMAN, M. HARTMAN, T. *Wie buchstabiert man Gott?: Die großen Fragen und die Antwort der Religionen.* Hamburg: Carlsen, 1996.
- GOODINGS, Ch. *Moje dětské modlitbičky.* Praha: Česká biblická společnost, 2010. ISBN 978-80-87287-06-4.
- GRUBER, E. *Děti se ptají na Boha.* Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-19-4.
- HALÍK, T. *Prolínání světů: Ze života světových náboženství.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-834-9.
- HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník.* Praha: Portál, 2000. 776 s.
- HELUS, Zdeněk. *Psychologie.* 3. vyd. Praha: Fortuna, 2003. 119 s.

- HOLM, N. G. *Úvod do psychologie náboženství* 1. vyd. Praha: Portál, 1998, 156 s. ISBN 80-7178-217-3
- Islám náboženství, historie a budoucnost*. Brno: Jota, 2010. ISBN 978-7217-628-1.
- JENKINSOVÁ, P.J. *Jak rozvíjet dětskou spiritualitu*. Praha: Kosmas, 2009. ISBN 978-80-86685-92-2.
- Kolektiv autorů. *Encyklopedický slovník*. Praha: Koedice nakladatelství Odeon a společnosti Encyklopedický dům, spol. s r.o., 1993. 1256 s.
- Kolektiv autorů. *Filosofický slovník*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002.
- KOLEKTIV. *Malý slovník sekt*. Kostelní Vydří: Karmelitánské, 1998. ISBN 80-7192-46-.
- KOPŘIVA, P. *Respektovat a být respektován*. Praha: Spirála 2008. s. 286. ISBN 978-80-904030-0-0
- KUBLER, M. et al. *Bůh, Jahve, Alláh*. Praha: Garamond, 2009. ISBN 978-80-7407-058-7.
- KUNETKA, F. *Židovský rok a jeho svátky*. Olomouc: Univerzita palackého, 2001. ISBN 80-244-0356-0.
- KUNG, H. *Po stopách světových náboženství* 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, 306 s. ISBN 80-7325-059-4
- LUŽNÝ, D. *Nová náboženská hnutí* 1. vyd. Brno: Masarykova universita, 1997,
- MASLOW, A. H.: *A theory of human motivation*, 1943,
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Sociologické nakladatelství, Praha 1993, s. 124. ISBN 80-901424-7-8
- MOTLOVÁ, M. *Český rok od jara do zimy*. Praha: Fortuna Libri, 2010. ISBN 978-80-7321-522-4.
- NAVRÁTIL, P. *Rómové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
- NOSEK, B., Damohorská, P. *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1518-9.
- PANSARDOVÁ, Ch. *Víra v rodině*. Kostelní Vydří: Karmelitské, 2008. ISBN 978-80-7195-184-1.
- Partridge, Christopher (ed.). *Lexikon světových náboženství*. Praha: Slovart, 2006.

- PAVLINCOVÁ, H. *Slovník judaismus, křesťanství, islám*. Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN 80-204-0440-6.
- PREKOPOVÁ, J. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-854-6.
- PRŮCHA, J. et al. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. 321 s. ISBN 80-7178-772
- PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: teorie x praxe - výzkum*. Praha: ISV, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
- PRŮCHA, J. *Pedagogický výzkum uvedení do teorie a praxe*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3.
- PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.
- ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-7367-312-3.
- SEKOT, A. *Sociologie náboženství 1. vyd.* Praha: Svoboda, 1985, 362 s.
- SCHONEROVÁ, P. CÍLKOVÁ, E. *Náměty pro multikulturní výchovu*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-238-6.
- SPIEGEL, P. *Kdo jsou židé*. Praha: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-07-7.
- ŠÍŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.
- ŠÍŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8.
- ŠÍŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.
- ŠTAMPACH, O.I. *Malý přehled náboženství*. Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-26123-x.
- TAUER, F. *Svět islámu*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-828-2.
- VÁCLAVÍK, D. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2468-3.
- VÁGNEROV, M.: *Kognitivní a sociální psychologie*. Praha, UK 2001.
- Velký sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 1627 s.
- VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v ČR*. Praha: portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1.

WANDENFELS, H. *Světová náboženství*. Praha: Zvon, 1992. ISBN 80-7113-062-1.

WILKINSON, P. *Ilustrovaný slovník náboženství*. Banská Bystrica: Slovart, 2001. ISBN 80-7209-269-3.

Z německého originálu přeložila CEJPOVÁ, L. *Co by měl každý vědět o židovství*. Praha: Kalich, 2000. 201 s. ISBN 80-7017-205-3

Časopisy

AL-MINAWI . Práva dětí v islámu. *Hlas*, 2000, roč. XVIII, č. 9-12.

FUNDA, O. Náboženství a škola. *Pedagogika*. 1995, XLV, č. 3.

HAVLÍNOVÁ, M. Výchova k pravdě a mravnosti. *Děti a my*. Ročník XII, číslo 3, 1982

TOMÁNEK, P. Náboženstvo a náboženská výchova v evropskej únii. *Pedagogika*. 2007, LVII, č. 2.

ZALČÍKOVÁ, L. Multikulturná výchova: povinná výbava do budúcnosti. *Předškolská výchova*. 2009, LXIV, č. 10.

Internetové zdroje

<http://www.islamweb.cz/>

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_vzdelavani

www.ukrajinci.cz http://www.ukrajinci.cz/cs/aktuality/detail/ukrajinske-vanoce-cti-tradice-viru-iapoveru_2/ [cit. 8. února 2010]

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/1414-11>) [on line 5. 1. 2012]

http://cs.wikipedia.org/wiki/Sv%C4%9Btov%C3%BD_n%C3%A1zor)

[online], [cit. 2011- 08-25]

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Hodnota> [online], [cit. 2011-08-23]

Seznam příloh

1. Dotazník pro učitelky MŠ
2. Dotazník pro rodiče
3. Vysvětlení pojmů
4. Užitečné odkazy
5. Doporučená literatura pro práci s dětmi
6. Dětský křesťanský kalendář

Příloha č.1

Vážené kolegyně, chtěla bych Vás požádat o vyplnění dotazníku, který se týká výzkumné části mé diplomové práce na téma „Respektování světonázorové orientace dítěte a jeho rodiny v mateřské škole“, vedené PhDr. Janou Havlovou na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Téma souvisí také s interkulturní výchovou. Dotazník je anonymní a výsledky budou použity pouze v diplomové práci. Vyplnění dotazníku Vám nezabere více než 10 minut. Odpověď označte křížkem, popřípadě dopište. Prosím o vrácení dotazníku do 31. 1. 2012. Děkuji za spolupráci. Kosová Monika

1. Měla by mít učitelka mateřské školy znalosti o různých náboženstvích?

ANO

NE

NEVÍM

2. Měla by seznamovat děti s různými náboženskými tradicemi? (např. svátky, rituály, kultura...)

ANO PATŘÍ TO K ROZVÍJENÍ POZNÁNÍ O SVĚTĚ

ANO, ALE JEN VĚŘÍCÍ DĚTI

NE V ŽÁDNÉM PŘÍPADĚ

NEVÍM

3. Měla by vědět o víře svěřených dětí?

ANO

NE, JE TO VĚC RODINY

NEUMÍM POSOUDIT

4. Máte problém přijmout dítě jiné národnosti či vyznání?

ANO (uved'te proč?)

NE

5. Zajímáte se více o rodinu tohoto dítěte?

ANO (uved'te proč?)

NE

6. Nechala byste věřící dítě se pomodlit? (Např. před jídlem,...)

ANO

NE (uved'te proč?)

NEVÍM

7. Zajímá vás problematika světonázorové orientace?

ANO

NE

8. Cítíte se být odborně připravena svými znalostmi v této problematice?

ANO

NE (uved'te nedostatky)

9. Využila byste možnosti vzdělávání v této oblasti? Jaké? (můžete zaškrtnout více možností)

ANO samostudium odborné literatury

ANO účasti na akcích DVPP

ANO studiem ve vzdělávací instituci

Jiné uved'te jaké

NE

Příloha č.2

Vážení rodiče, chtěla bych Vás požádat o vyplnění dotazníku, který se týká výzkumné části mé diplomové práce na téma „Respektování světonázorové orientace dítěte a jeho rodiny v mateřské škole“, vedené PhDr. Janou Havlovou na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Téma souvisí také s interkulturní výchovou. Dotazník je anonymní a výsledky budou použity pouze v diplomové práci. Vyplnění dotazníku Vám nezabere více než 10 minut. Odpověď označte křížkem, popřípadě dopište. Prosím o vrácení dotazníku do 31. 1. 2012. Děkuji za spolupráci. Kosová Monika

1. Měla by mít učitelka mateřské školy znalosti o různých náboženstvích?

ANO

NE

NEVÍM

2. Měla by seznamovat děti s různými náboženskými tradicemi? (např. svátky, kultura, rituály...)

ANO PATŘÍ TO K ROZVÍJENÍ POZNÁNÍ O SVĚTĚ

ANO, ALE JEN VĚŘÍCÍ DĚTI

NE V ŽÁDNÉM PŘÍPADĚ

NEVÍM

3. Vadilo by Vám, kdyby se učitelka s dětmi v mateřské škole modlila?

ANO (napište proč)

NE

NEVÍM

4. Zná vaše dítě nějakou modlitbu?

ANO DOMA SE MODLÍME

ANO ZNÁ

NE NEZNÁ

NEVÍM

5. Navštěvujete s dítětem kostel?

PRAVIDELNĚ

NĚKDY (náhodně, o svátcích)

NIKDY

6. Měla by učitelka vědět o víře svěřených dětí?

ANO

NE, JE TO VĚC RODINY

NEUMÍM POSOUDIT

7. Kdybyste měla volbu, zapsala byste své dítě do církevní školy?

ANO

NE

NEVÍM

8. Kolik dětí je ve vaší rodině?

Příloha č.3

Vysvětlení pojmů

Rituál - způsob chování založený na tradičních pravidlech, slouží k upevnění norem

Tradice - předávání poznání, dovedností, obyčejů a kultury mezi generacemi

Integrace - začlenění příslušníků jedné etnické skupiny do většinové společnosti bez ztráty vlastní identity

Asimilace - postupné včleňování jednoho etnika a jeho kultury do jiné kultury, takže znaky původní kultury se ztrácejí a jsou nahrazovány znaky přijímané kultury (Bouček, 1991)

Indoktrinace - úsilí zaměřené k slepému odevzdanému přijetí určitých názorů a postojů
(Velký sociologický slovník)

- vymaňování se z náboženských zákonů (Klimeš, 1987)

Intolerance - nerespektování, netolerantnost, nesnášenlivost (Klimeš, 1987)

Příloha č.4

Užitečné odkazy

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze

Maiselova 15

Praha 1

jewishmuseum.cz

Islámská nadace v Praze – Pražská mešita

Blatská 1491

Praha 6 – Kyje

Info kancelář

Politických vězňů 14

Praha 1

Pražské buddhistické centrum

Dlouhá 2/609

Praha 1

Česko-vietnamské kulturní sdružení

Kostelecká 822

Praha 9 – Čakovice

Ukrajinská iniciativa

Mánesova 10

Praha 2

Příloha č.5

Doporučená literatura pro práci s dětmi

CÍLKOVÁ,E.,SCHONEROVÁ,P. *Náměty pro multikulturní výchovu*. Praha: Portál 2007,ISBN 978-80-7367-238-6

GOODINGS, Ch. *Moje dětské modlitbičky*. Praha: Česká biblická společnost, 2010. ISBN 978-80-87287-06-4.

GRUBER, E. *Děti se ptají na boha*. Praha: Portál 1993, ISBN 80-85-282-19-4

HOFFMANOVÁ, M. *Biblické příběhy pro děti*. Praha: Ottovo nakladatelství 2001, ISBN 80-7181-562-4

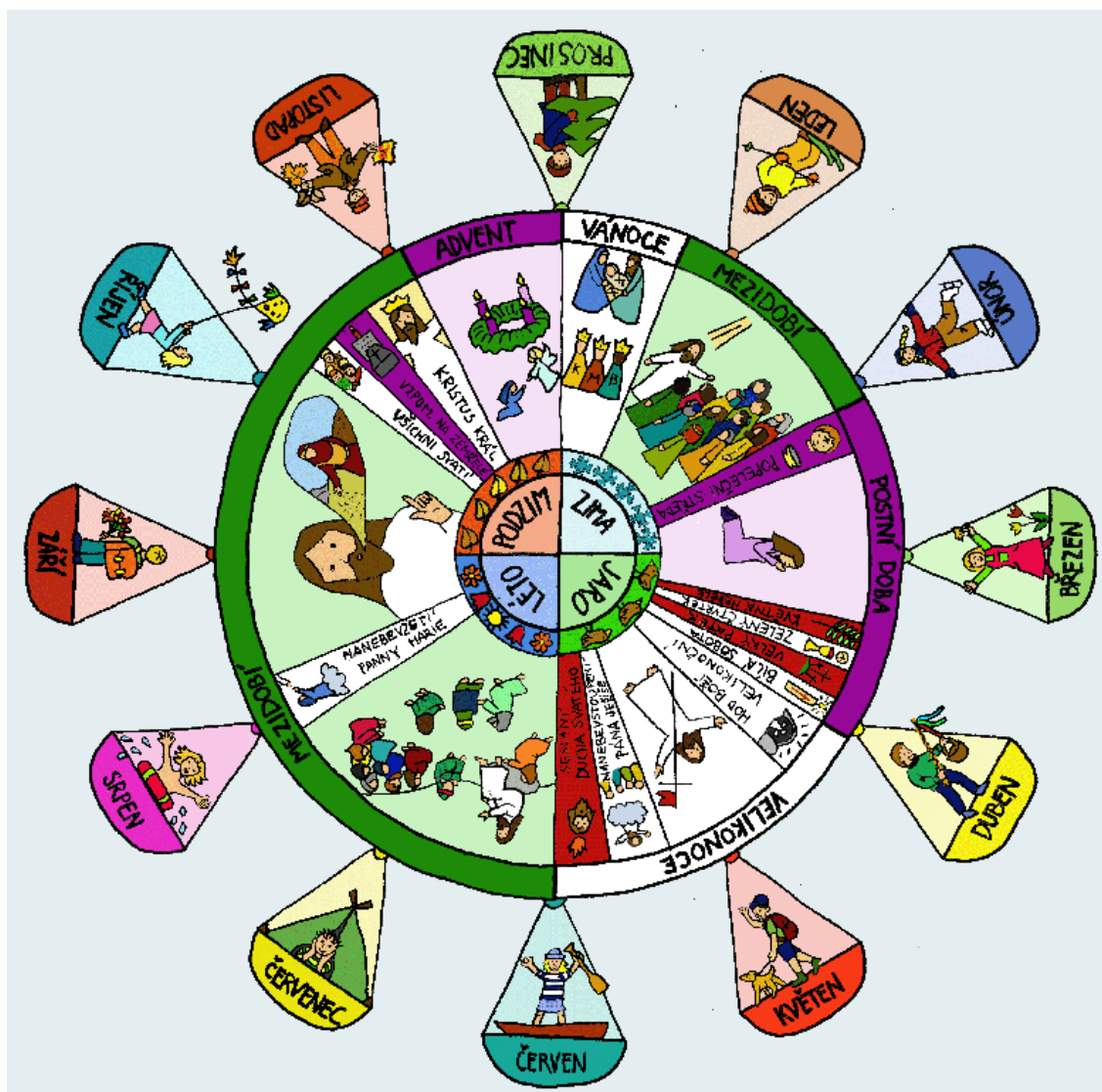
JENKINSOVÁ, P.J. *Jak rozvíjet dětskou spiritualitu*. Praha: DharmaGaia 2009, ISBN 978-80-86685-92-2

KUBLER, M. et.al. *Bůh, Jahve, Alláh*. Praha: Garamond 2009, ISBN 978-80-7407-058-

7

Příloha č.6

Křesťanský kalendář pro děti

Zdroj: <http://deti.vira.cz/Liturgicky-rok-kalendar>